ул Библиотечная 13

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дене ◆ ЕРА, 4 АВГУСТ, 1983 ШУ. ◆ № 93 (8616). ◆ Мах 3 кап.

Хlара балха дийнахьа дисциплина тlехдикеи хьадер дукхагlеи хилийта!

ДИКА ХОАМАШ

Укх шера КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара хара тела Це байракх ларам хьайоагIарех я СССР 50 шу..дизаре цIерагIча Грозненски химзаводда коллектив. Производства эффективности балха дикали лакхъяра тIехьара «Хlара балха дийнахьа дисциплина тIехдикеи хьадер дукхагlеи хилийта!» яхача девизагlа йола социалистически яхь дlайолаьр цхьа хиларах тарра бизза пайда ийбу цо производственни мощностех, балха хаках, чlоагlъьй къахьегамеи производственни дисциплина.

Цудухьа дерригача технико-экономически хьоккамай ворхl бетта план ханал ши ди хьалха кхоачашйир химикаша. Пачхаьлкхен планагlа лаьрхlачул совгlа арахийцад 800 эзар гарга сома мах фенол, полиэтилен, синтетически спирт, кхыйола продукци.

Заводе лаьрхача социалистически яхье хьалхара моттиг лаьцай Недорубко Анатолий Григорьевича кулгалдеча полиэтилен арахецача производства коллективо. Хlанз из къахьегаш я укх бетта шоллагlча декадин чотагlа. Иштта дика болх беш ба Зайцев Анатолий Макаровича нерте латтача фенол арахецача производства химикаш а. Цар ханал дикъ ди хьалха рапорт делар ворхl бетта план кхоачашъйрах.

* * *

Грозненски молкомбината болхлоша товарни продукци арахецара а из маьхала лакхара а ворхl бетта план ханал дикъ ди хьалха кхоачашъйй. Пачхаьлкхен планагlа лаьрхlачул совгlа арахийцай 750 тонн тайп-тайпара продукци, маьхала яьнкхай 370 эзар совгlа сом мах бола товарни продукци.

Укх шера дика да комбината коллектива дерригa технико-экономически хьоккамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра план тlехкхоачашъйй. Хlамой кlом барах, продукцега дlабода мах лохбарах пачхаьлкхенна планагlа лаьрхlачул совгlа 33 эзар сом пайда баьб.

Шоаш тlаийца декхараш даим тlехкхоачаш а деш, яхье хьалха латташ а Ильченко, Нефедова, Сухомлинова нерте латтача бригадай коллективаш. Юкъера лаьрхlача хlара сменагlа нормаш 120—125 процент кхоачашъю цар.

* * *

«Старогрознефть» НГДУ коллективо ворхl бетта план ханал ши ди-бийса хьалха кхоачаш е яь, заданел совгlа даьккхад 41200 тонн совгlа «lаьрша дошув».

Яхье хьалха латташ хьайоагlа Кузьмин Анатолий Владимировича кулгалдеча йиъллагlча промысла коллектив. Мехкдаьттев тали йовхача еррига управлене планал совгlа даьккхача мехкдаьттах дуккьал цо ше даьккхар 33300 тонн да. Шоаш укх шера тlаийца декхараш тlехкхоачашдеш ба Скворцов Виталий Кирилловича кулгалдеча цхьоалагlча промысла мехкдаьттахрй а.

* * *

Халкъа эша товараш дукхагlа арахецара, цар ассортимент шеръяра, уж дикагlа хилийтара тlадерзадаь дукха балхаш ду Нохч-ГIалгIай текстильно-галантерейни производственни объединене болхлоша. Ворхl бетта заданел совгlа цар маьхала яьккхар 135 эзар сом мах бола продукци, арахийцар 210 эзар сома маьха товарни продукции 30 эзар сом мах бола нормативно-цlена продукция.

Объединене хьалкалаттарех я Коблова Валентина Ивановна нерте латтача Урус-Мартановски филиалей Севанкаев Рамзана кулгалдеча Ачхой-Мартановски филиалей коллективаш.

Б. КОСТОЕВ.

БАЬЦАДААРАШ ЧУЭЦАШ ЛАТТ

Укх шера пачхаьлкхенга 1250 тонн баьцадаараш дохка декхар тlаийцад Грозненски района «Юбилейный» совхоза кхаш леладераша.

Мехка Кхачан программа кхоачашъеча ма могга донкхагlа даакъа юкъе а хьош из декхар тешшаме кхоачашдара 801 гектара тlа тайп-тайпара баьцадаараш хьалкхедаьд цар.

Пхийтта бригада я цу совхозе уж хьалкхедеш. Цхьа шу дlадахийтац цар шоай декхараш толаме кхоачаш ца деш. Цхьайттлагlча пятилетка хьалхара ши шу чlоагlа хаоттам во болаш хиннадале а совхоза коллективо из дlакхеьчар планагlа дохка доагlараш 11400 тонн долаш 12150 тонн баьцадаараш дохка. Дог тlийца я коллектив укх шерара шоай декхараш а толаме кхоачашдергхеларех. Иштта, 1 августа хьатlаоттам 1400 тонн баьцадаараш дехнад совхозо.

Геттара сиддахьд нарсаш помидораш чуецара балхаш. Совхозе баьцадаарий хьувхьам чубаьхьеча комсомолдеш ба Грознерча церахи объединенерa ши бlаь бошхо. Хьанар айдема хьахьег дар а.

Совхоза бригадашта юкъе яьрхача социалистически яхье вторe дикагlа хьахьег № 4 йолча Мусостов Султана кулгалдеча бригадерча болхлоша. Хlанзале 430 тонн баьцадаараш дlаденнад цар пачхаьлкхенна, шера планагlа дlадала доагlараш 1325 тонн долаш. Укх денош нарсаш помидораш дlацхухьийташ боахк уж. Дийнахьара балха нормаш дикка тlехкхоачаш я еш къахьег звеньевая йолча Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата Дудаева Таисиас, Умиева Паьтlамата, Сайдулаева Аймане, Дзаблаилова Сагата, Тагирова Залпас, кхыча болхлоша.

СУРТАШ ТlА: 1) Звеньевая Дудаева Таисия. 2). Нарсаш гулъеш боахи болхлой.

И. ПЛИЕВА сурташ.

МЕХКДАЬТТА — ДУКХАГIА

Вай республикерча мехкдаьттахошта юкъе яьрхача социалистически яхье укх шера массехказза хьалхара моттиг е йоаккхаш. КПСС обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела Це байракх енна «Октябрьнефть» НГДУ мехкдаьттахошта. Ханал кхо ди хьалха рапорт денъад цар мехкдаьтта даккхаре ворхl бетта план кхоачашъярах. Планагlа лаьрхlачул совгlа доаккхаргда нийс эзар совгlа тонн «lаьржа дошув», ворхl бетта заданел совгlа маьхала йоаянхаргъа 340 эзар сома маьха чухьахьа йоаццаш йола продукция.

Цхьайттлагlча пятилетка кхоалагlча шера хьаьстта дина тоадаьд цар шоай дерригa технико-экономически хьоккамаш а. Къахьегама овсарле лакхъяра пачхаьлкхен план цаlц ахц процент тlехкхоачацъйй. Вурувдетарашкара хье а шийа болх бе йоалалийтай цар бархl керда скважина, планагlа болх бе йоалалийта езаш хиннараш кхо скважина мара йоацача.

Массала а сана «Октябрьнефть» НГДУ промыслашта юкъе яьрхача социалистически яхье хьалха латт Ервандян Клим Балаевича нерте латтача цхьоалагlча промысла коллектив.

Доакъар — планал совгlа

Дикал лакха йолаш дола доакъар кийчдара цlенкашта йоакхо еш хиларах укх шера пачхаьлкхенга хьайбай продукташ йохкара планаш толаме кхоачашъю Грозненски района «Атагински» совхоза къахьегамхоша.

— Планал совгlа 100 тонн а йоххаш карарча шера нийс бетта 1540 тонн шура йохкаргъя пачхаьлкхенга тха совхоза хьайбаш леладераша, — йоах директора Витушев Халид Мацаевича. — Иштта шоай декхараш кхоачаш а деш толаме къахьега цар вlаштlехьдаьннад совхоза механизатораша хаддалза конвейерагlа хьайбашта мел эша моша доакъар лоттадеш хиларах.

Дизе долаш хьайбаш lалара дахара планагlа 1300 тонн йол, 12000 тонн силос, 300 тонн баьца хьоар, 1000 тонн ча кийчде дезаш я лу тlулакха лаьрхха вlашагlъелла Пучаев Лечас кулгалдеш йола мехотряд.

29 июль хьатlаотташ цу болхлоша кийчъяьй 1250 тонн йол, 120 тонн баьца хьоар, аргlаш а даь дlаоттадаьд 1200 тонн ча.

Лоацача юкъа 15000 тонн силос, кхы тlа 100 тонн йоли 300 тонн чаи кийчлерхlаш бе совхоза болхлой.

Цу гlулакха мел эшараш долаш да. 1 августе хьанга йолаю силоса лаьрхlа дlайийна 720 гектара тlара хьажкlаш. Уж дика хьийкъай. Юкъера лаьрхlача хlара гектаро 200 центнер моша доакъар лу.

Шоашта юкъе социалистически яхь а йоаржаль хьинар ца кхоаеш къахьег мехотрядерча болхлоша. Хlаьта парча юкъе къахьегама овсарле лакхагlа йолаш болх бу прессподборщик лелеча трактористе Сутаанов Сайд-Мохьмада, механизатораша Баймурзаев lаддала, Сугенпоа Махьмада, кхыбараша.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

3 АВГУСТА КХАЧЧАЛЦА ДОАКЪАР IАЛАШДАРА СВЕДЕНЕШ

(тоннашцеи планах йолча проценташцеи)

Районаш	Йол: кийчъяьр	Йол: планах проц.	Сенаж: кийчъяьр	Сенаж: планах проц.	Силос: кийчъяьр	Силос: планах проц.	Ча: кийчдоьр	Ча: планах проц.
Гудермесски	5550	64	2480	37	2040	6	3020	28
Малгобекски	3500	50	2300	48	—	—	6260	68
Шелковской	23290	49	9590	45	21090	28	6960	42
Урус-Мартановски	2060	47	4690	54	4160	11	5590	34
Назрановски	2880	46	5450	80	8020	15	5050	31
Наурски	15610	39	2980	42	6140	7	8700	43
Шалински	3430	35	7400	92	3550	7	5000	35
Надтеречни	5500	32	5020	37	9120	16	6830	37
Ачхой-Мартановски	1040	30	4110	93	5030	17	3440	59
Грозненски	6740	25	5030	21	18700	14	15660	35
Ножай-Юртовски	3420	22	2650	71	2530	25	1710	55
Веденски	1630	16	100	7	3450	38	1160	77
Сунженски	2400	12	13880	87	11080	10	14280	39
Советски	1030	7	900	50	2360	18	345	58

ПАРТЕ ВЕТЕРАНАШТА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарах, къахьегамхошта коммунистически кхетам луча берхате болх барах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла

Антонов Федор Андреевича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

[redacted] Николай Федоровича — 1923 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Вечканов Александр Ивановича — 1927 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Высочный Иван Михайловича — 1931 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Васильев Александр Ильича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Карлов Лев Михайловича — 1926 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Корягин [redacted] Ивановича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Ли-Ба-Сана — 1929 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Мишкелевская Мария Николаевнана — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионеркана.

Рогова Иосиф Францевича — 1932 шера денз КПСС члена, № 2 йолча профессионально-технически училища производственни дешара волча мастера.

Сачко Михаил Васильевича — 1929 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Стукалов Андрей Семеновича — 1932 шера денз КПСС члена, В. И. Ленина цlерагlча ГНПЗ товарни оператора.

Тесникова Наталья Григорьевнана — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионеркана.

Туликова Дарья Степановнана — 1930 шера денз КПСС члена, пенсионеркана.

Ульянико Василий Владимировича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Чересенко Иван Архиповича — 1931 шера денз КПСС члена, НГIАССР торговле министерства кадрай отдела начальника.

Шабунин Михаил Метрофановича — 1931 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Шаповалов Иван Савича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Шестериков Петр Михайловича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Щетинин Николай Антоновича — 1932 шера денз КПСС члена, пенсионера.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1983 шу, 2 август.

НОВ. М. А. ВИСАИТОВНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Халкъа боалламе дукхача шерашка берхате производственни а общественни а болх барах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Висаитов** Мовлид Алероевича — Грозненски района «Куларинский» верттерча чiаьрий боахама директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1983 шу, 2 август.

ВАЙ МЕХКА ГIОЛЛА

РСФСР

МОСКВА. Чертановерча столични шурай комбината производственни никалаш алсамъюлаш латт. Укхаза дlаоттlаьй шура чуюттташ йола пхи лини. Хlанза вредприяте Москвах тlеяшка дlакхухьийт 40 процент дукхагlа продукци.

Украински ССР

ЖИТОМИР. Музыкальни инструменташ хьаеча Житомирски фабрике арахецача берашта лаьрхlача «Салют» яхача баяний республикански художественни совето «тlехдика» мах баьб. Уж дуккха дайгагlа а хlамагlа а да боккхийчарва арахецачарел, бакъда, шоай технически торонашка а дикагlа а диллаче парел хlамкш а вогlа дац.

Къоачча музыкантацlта инструментий керда моделаш кийчъяра а уж арахецагlа вlашгlехьдаккхара а вредприяте вlашагlъеллай лаьрхlа йола конструкторски бюро.

Белоруссии ССР

МОГИЛЕВ. Хьалхагlа лелаьдаь марсаш чlоагlа накъадаьлар художественни изделей Могилевски фабрика гованчашта. Марсаш бе а декха шоаш шефство лелаеча колхозе бахар уж ялат чуэца. Цар хьаеча хlамашта пайдана дац кулг-кара чуийца рожа ча мара.

Керда чуийцача чах хьаяьпенах хьалъухка «Зизаш», «Малх», «Оалдазараш» яха хоза хlамаш Москве а кхыча городашка а дlаяхьийтай. Хlаьта могилевски гованчашта дагадоалаш кхы а хlама да — цар кийчъю столови салфеташ, конфетницай, кхалнаька тlормигий коллекцеш, уж кастта торговле кхоачаргъя.

(ТАСС).

ХЕЛЬСИНКЕ ГIУЛАКХ ДIАХОХЬО

Европе кхерамзле лоралрен вlашагl цхьана гlулакхаш леладарей Совещане тlехьарча актана кулгаш яздаь 8 шу дизара хетаь советски общественноста кхайлий собрани хилар Москве.

Европе кхерамзле лоралрен вlашагl цхьана гlулакхаш леладарей Советски комитета председатела, СССР Лакхехьарча Совета Союза Совета председатела А. П. Шитикова доклада тlа, къамаьлаш дьча кхычар белгалбаьнкхар совещане а цун итогови документа а исторически лоархlам, хlанз, дунен тlара хьал ирдевнача хана, машар хьашт долча кизаш ядерни кхерама духьала, кхоххам кlаьдбара тlехьа лоаттабоча къовсама тешшаме когтlортнага я ма.

Иштта белгалдьнкхар, советски машара Программа, КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Ю. В. Андропова оттаь машара инициативаш халкъий самаа тlарча хьаштагlашка хьежна хилар, Европе а дунен кхыча регионашка а тlема духьала, антиядерни болама тlехьа хилар.

Европера тlема кхераш дlабаккхара тlехьара къовсам чlоагlбар дlадехаш дола европейски кхерамзлена йолча доазол дехьарча къамий комитеташка а кхыйолча машара тlехьарча общественни организацешка а кхайкарал дар собрание хиннараца.

Вай мехка массанахьа лакхъюлача митингашка, манифестацешка, машара маршашка, йоах кхайкарал тlа, миллионаш боача советски наха дlакхайкаду lалъмате дукха нах боабу гера lоедара шоаш духьала болга, дlадех из гlулакх сопадар. Вай территоре тlара объекташ йолхе нна кхоачартбола керда американски ракеташ Малхбузен Европе дlаоттаяра кийчо еш латтнага теркал ца деш lе йиш йолаш бац уж.

Европе, Америке, дерригача дунен тlа машар хилийтара тlехьарча болама юкъа даакъа лоацача миллионаш болча нахa дlадехаш дар дикъа хьаллоац советски общественноста: геттара [illegible] хьем ца беш Европе а дерригача дунен тlа а ядерни тlема материальни кийчо еrта сопадар. Цунна тlехьа, из проблема къоастара вгтара ийсагlа бола кикъ ба Европа ядерни герза дерригача тайпех — тактическихох а гаьна кхетар юкъерча боараме долчох а цlалхарьяхидар.

Дунен цивилизаци, Европерча а дерригача дунен а вахара бала мел кхоачарашка кхайкарал ду советски наха 1983 шерах герзаш lоаду шу ца хилийтара шоай низ дlа мел кхоачар дар тlаьхьехаш.

Европе кхерамзле лоралрен вlашагl цхьана гlулакхаш леладарей Совещане даакъа лоацача пачхаьлкхенаша мадридски вlашагlкхетаре итогови документа хьакъехьа договор даро хьаьвоих юкъарьевропейски процесса вахара низ, тешам боларен Европе гера дlаддаккхарен гlулакхашта йола конференци гулъяра никъ хьабел.

Юкъаревропейски Совещане тlехьарча акта еррига принципашц положенеш кхоачашъе, машар духьа, кхоххам кlаьдбаре, гера дlадаккхара мел ийша дe, машар хьаштдолча дерригача низашца цхьана гlулакхаш леладе советски нах кийча хилар белгалдоаких.

(ТАСС).

Н. А. НАДЕЖДИНАНА «РСФСР ЗАСЛУЖЕННИ АРТИСТ» ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Советски эстрадни искусства даькъе доккхий гlулакхаш карагlдувларах «РСФСР заслуженни артист» яха сийлен цlи лойла **Надеждина** Нонна Алексеевнана — Нохч-ГIалгIай пачхаьлкхен филармоне артисткана.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 шу, 1 август.

Е. П. ХАВРИЧЕВНА «РСФСР ЗАСЛУЖЕННИ АРТИСТ» ЯХА СИЙЛЕН ЦIИ ЯЛАРАХ ДОЛА

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Советски эстрадни искусства даькъе доккхий гlулакхаш карагlдувларах «РСФСР заслуженни артист» яха сийлен цlи лойла **Хавричев** Евгений Пантелеймоновича — Нохч-ГIалгIай пачхаьлкхен филармоне артиста.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума председатель М. ЯСНОВ.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 шу, 1 август.

НОВ. Т. А. ТЕБОЕВНА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

Кепайоазон организашка дукхача шерашка берхате болх барах вахча дийнахьа денз кlоазтгlа шу дизарца дувзаденнев Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла **Тебоев** Iабдабика Тухана — «Сердало» яхача республикански газета редактора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1983 шу, 2 август.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

КОММУНИСТИЙ ХЬАЛХЛЕНЦА

Байнача бетта Ӏалажмате чӀоагӀа хьинар, низ оарцагӀбаьннха къахьегаш хилар тха боахама кхашка колхозхой. Лоацдача хана чуйцар карарча шера хьунжам. ХӀаьта хӀанз тхо йоахо еш да хьайбешта шортта доакъар Ӏалащдара. Цу балха чӀоагӀа терхо еш я партком.

Партё XXVI съезда, КПСС ЦК тӀехьарча Пленумий решенеш ларде а лувцаш, колхоза партийни организаци тӀа а эргабовхаш тоабе гӀерт массово - политически болх. Из лерттӀа вӀашттӀехьбаьккхаро айдергда къахьегамхой хьинар, балха оасарла, чӀоагӀъергьа производственни, къахьегама дисциплина.

Коллектива хьалхашка латтача декхарашка хьежжа оттаьй боахам 1990 шерага кхаччалца экономически а социально а дегӀаахара. Кхачан программа кхоачашъяра тӀеерзаьча организационни а политически а мероприятеш яланьш. Цу даькъе хӀанзле пхьадола гӀулакхаш кхоачашде карагӀдаьнад тхона.

Колхозе вӀашагӀъеллай пхьан нарядех болх бу бригада. Цо хьахьекхар из Ӏалажмате пайдане хилар. Хоалуш лакхбелар хӀара къахьегамхочун бехктонхам, хьинар. Тахан из форма яржаш латт коллективе.

Цул совгӀа, оахе вӀашагӀъеллай К-700, К-701 яхача йокихача тракторашт тӀа болх беча механизаторий отряд. Цун тодамаш тахан гӀадвугаш да. Укхаза масал тойташ къахьегаш ба коммунисташ М. Л. Пономаренко, Н. В. Петров, Н. А. Шалавов, Н. В. Салошенко.

Колхозе тӀаьаш бац 2 сменах болх бе механизатораш. Цудухьа правлене, партконо керттера специалисташ — коммунисташ тӀахьийхар шоллагӀча сменах Ӏай дувча хлата кӀала лаьтта яха арабовла. Цар из дош хьалдаьцар. ХӀаьта опытни механизаторел дукхагӀа лаьтта а аьхар.

Колхозе керттера даькъе да хьайбаш лелар. Цудухьа партийни организаци чӀоагӀа терхо ю ферма балха. Укхаза балха болча коммунисташа дукхагӀа даькъо дизза кхоачашду шоай декхараш. Бакъда, тесса болх лелаберащ а нийслу. № 1 йолча МТФ заведующи а коммунист А. Д. Дубаев. Цу ферма хӀара дийнахьа 4300 килограмм шура лла еза. Амма укхаза дентера - денга кӀезигӀлуш латт шура. ХӀаьта Дубаева массадолчун бахьанаш да. «Е доакъар дикадац, е догӀа делх, из бахьан долаш доахана шура кӀезигагӀа лу». ТӀаккха ферма лерттӀа болх бе хьалаш долаш да. Дезар фуд? Бахьанаш ца а лехаш, кулгалхочо шийн а коллектива а болх тоабар да.

Цӏи бутт совгӀа ха мара яц Мадагова Зулиа № 3 йолча ферма заведующела дизаьнь. Амма тахан гуш да правлене из бакъахьа даьлга. Коллектива болх денза тоалуш латт. Мадагова дикагӀа сал ийцача бакъахьа дар Дубиева.

ЧӀоагӀа доархӀаме ва да фермашка болх бе сакъерӀа а дика хьалаш хилар. Царга хьежжа хургда керттерча даькъе хьоштамада. Цудухьа из дош партийни цӀеннха йоахо ца еш дитаьц. Фермашка салаӀа моттигаш, дешa керда газеташ, журналаш, проигрывателаш, пианинаш, шахматаш я. Укх шера хьаделла лерхӀ болхлой укхаза цӀеноте хьежаргбола порайта лаьрхӀа дӀа.

Тха парторганизаци латт 5 цеховни парторганизацех, 8 партгруппех. Из боккха низ ба. Цудухьа партком из оарцагӀбаьккха гӀерт коллектива хьалхашка латта декхараш кхоачашдара. Массе цеховни парторганизаце дика болх бац болх. Цхьаболча секретараштa члененски взносеш кхьаьдийча шоай декхараш дальча салла хет. Балха плашаш ва, хансанаахьа собраньеш чуйцаш, ладувгӀаш коммунистий отчеташка. Иштта секретарех ба А. Н. Полеников, В. И. Звягинцев, Н. М. Строженко. Укх деношка цеховни партоогранизацешка дӀахоаденнад отчеташ. Хетаду, фу дувцаргда-хьогӀ цига из лахье цӀераш хьахча секретараш.

Колхоза деррига доакъошта кулгалдераш дукхагӀа бараш коммунисташ ба. Цар массане а дизза кхоачашдац шоай декхараш. Хийла кхоачашбоацаш, дисциплина телхаеш, балха зара корта бохабу маларш делаш бӀаргдайча из шоаш ца вийла саина дӀабоах. ХӀаьта кхьабола мулгахьой шоаш а дикагӀа барех бац. Масала, 5-ча тракторни бригада механика В. А. Шевцова, экспедиторпаша: А. Н. Шевцова, В. И. Зубова, А. А. Хирьянова шоаш а телхаю къахьегама дисциплина. Бакъда оаха цар хьалхашка никъ бехкарба.

Партиано еррига коллектива оарцагӀъаьккхай КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешна дӀа ма дезахара тӀехь дисциплина чӀоагӀъяра. «XIX партсъезда» цӀерагӀа колхоза партийна организаци а хьаьлхача ханзца лакхагӀа шера лакха социалистически декхараш тӀаьццад. Уж кхоачашдар дукхагӀа даькъе тийнa да партийни организаце, еррига колхозой хьинар айдарах, коммунистийна дика балха тӀа масал гойтарах. Из вӀашттӀехьдаргда нагахьа санна КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленумо дӀа ма дехара тха парторганизаци шийн болх тоабой. Коммунисташна из дика кхетаду, цу хьаьжьа болх бо цар.

Н. МУЛИЦЕВ,
Сунженски района «XIX партсъезда» цӀерагӀа колхоза партийна секретарь.

+ Мишта кхоачащду декхараш

ПЛАНАШ — ХАНАЛ ХЬАЛХА

Укх шера Назрановски района «Маяк» яхача совхоза хьайбаш леладераш декхар тӀаьццад шера планагӀа йиххь доагӀар 1650 килограмм йолаш хӀара кхоачача Ӏаттагра 1750 килограмм шура яккха.

Из декхар толаме кхоачашдара хьинар айденна къахьегаш ба тха совхоза фермашкара дояркаш, скотникаш. ДӀабахача ялх бетта еррига планера яккха йоагӀар 290 тонн йолаш шура яьккхай 340 тонн. ХӀаьта паччахьалкхена дӀаеннад из плана совгӀа 41,5 тонн. ПланагӀа яккха йоагӀача дукха дукхагӀа шура яьккхай тха фермашкарча коллективаша июль бетта а.

Доаркашта юкъе яьржача социалистически яхье эггара дикагӀа яьхьар ГӀалиева Маряс, Нальгиева Соняс, Аушева Тамаре, Булургиева Маряс, кхыбараш. ХӀара кхоабача Ӏаттагара цхьа эзар совгӀа килограмм шура яьккхай царех хӀара дояркаш дӀадахача ах шера, планагӀа йиххь доагӀар 860 килограмм йолаш. Бяркате къахьийтад цар июль бетта а. Цун тӀаьхь дийнахьа 240—250 килограмм шура яьккхай дукхагӀа доярима. Тахан цар деча балхаша кхаьта хьаькъаьх тӀаьица социалистически декхараш совхоза коллективо толаме кхоачашдергхилар.

ХӀара дийнахьа даьча балхаш иттгаш ю, социалистически яхье хьаьдле йоархаи боарахьа морально а материально а. Цу гӀулакхаша дояркаш, скотники хьинар айдаьд, дикагӀа къахьегайт.

Совхозе толаме кхоачашъю паччахьалкхена дулх кхоачаргъяра план а. Шера планагӀа деррига дохка доагӀар 132 тонн долаш из хӀанзле доалд 85,3 тонн.

480 кьона бежан да совхоза дояхан дьрӀенашка кхоабаш. Царна а дика лувнаш ду тха скотникаша. ХӀара бежана дийнахьа буса 700 грамм йоаал ЙоӀалдеттадолийт цар, цкъанагӀа кхаьта доагӀар 550 грамм долаш.

Йоахо ю оаха тхай совхоза хьайбашта дикал лакха йолаш дола доакъар Ӏалашдар, диза долаш деррига хьайбаш латтара доакъардола гӀулакхаш хьалхе а кхоачашде.

Иштта, 520 тонн сенан кӀоагга чу чуеллай, кийчъяь йол фермашка хьатӀауваш латт, сихдада оаха чахь ярлаш дара балхаш а. Лоацца хьалча, цӀи аха шера тоъергдолаш доакъар Ӏалашдергда тха совхоза болхлоша.

Боккха терхам тӀабакий тай совхоза специалисташа фермашкара хьайбаш дебедара, цар продуктивность лакхъяра, бернага боалх тоабара. Хьалхарча ях шера 210 Ӏаса хилийтад. ПланагӀа хила доагӀараш 190 долаш. Йоахо ю № 2 йолча ферме осемененш еш йола пункт хилийтара а.

Иштта мехка Кхачан программа кхоачашъеча ма моттта дейхагӀа даькъа юкъедаьха гӀерташ къахьегаш ба совхоза хьайбаш леладераш.

З. АХУШКОВ,
Назрановски района «Маяк» яхача совхоза керттера зоотехник.

Къахьта дика къахьег патилетка кхоалагӀа шера Грозненски МПМК гӀишлойхоша.

Хадаьаш сменин норман 110—115 процент кхоачашъеш, шоаш деш дола гӀишлош тӀехдика мара ца кхуйтайтар итташ болхлой ба цигӀа. Царех я штукатурш бригадир Х. Мансурова, штукатураш С. Хабибуллаева, Н. Ашурилова, Э. Дудаева, А. Султаева, Р. Мицкева, кхыбараш.

СУРТА ТӀА. (аьрдехьара аьттехьа) прораб Д. Катаев, штукатураш бригадир Х. Мансурова, С. Хабибуллаева, Н. Ашурилова, Э. Дудаева, А. Султаева.

И. ПЛИЕВА сурт.

Огненни дуга оалача тӀом хинна 40 шу дузаш

1943 шера 5 августа вӀашал Орела улицашка гӀолла дедаш бар гитлеровцаш, хоаш цар Орела улицашка тӀа тамашин автомашинаш тохаш, хӀаьта аттара кхьахачагӀа дерех доӀда хьаьх. Московски улицешка № 13 йолча цӀен тӀа — цӀехо тераш ургӀа хьокху. Из къавӀазар къаьрхал гӀел, пелеш пухаш къоагӀ Саньковицаш, бӀаьргаца теха яйтолаш и. Салькова. И. ОбрӀазоцох стига яхь.

[illegible]

СУРТА ТӀА: Н. Д. Сальков къилнаьча орлешицта советийн хьалкхья гӀорд бахьан долаш лаьттайла тӀемаш шайтазашша.

[illegible]

КУРСКАНА ЮХХЕ МОАСТАГӀА ЭШАВЕ КИЙЧЛУШ

«Кхаьна Курскана юхе тӀом болабу яхаш хинача бус 13-чей 48-чей армеш Фронт лаьтта цӀера мугӀараш дика стаьхаш оахьа моттигашкара нимаш дӀабоаташ баьхха немецки саперан. Цар хьакр: наступлени гӀоагӀала кто сахьат даьлча йолалха езаш я. немецки бӀуво хӀинзан а ластодолх шоалаш лаьцай.

На ха хаттанил доаьхо хинар цхьа сахьат совгӀа хилар.»

(Советски Союза маршала К. К. Рокоссовски «Салтечун декхар» яхача книгера тӀара).

Деррига а массехк деи лийцаббар немецки саперан. Малавар сийлахь-боккха Курски тӀом болабалаьхьа саькхат хьалха уж карабовла? Мишта хилар из? Фу баьр? Мишта хилар из? Бахьан хилар ва уж из майра оперании лерех тӀехьагӀа?

МИШТА ХИЛАР ИЗ:

...ХӀара бус ухар разведчикаш хӀама кораноагӀий хьаьдда. Царна дагадоагӀаш цӀаьккха а хиннадацар «мотта» заца селла хала. Цхьа ги хиллаа лаьтта дӀадар тӀахьовлларе това ва йоаша. Шоай позицешта гонахьа шеррача моттиге минаш йоахар фашисташа, электрически сигнализаци а йоаш йола дукхагӀа пулемет тоаш хилар. Амма ваьхаб из тӀахь. Апрель бетта хайнадар, шийн участкера саг дӀавиггийт командира цӀенхаштара находи йоллар сахьат а...

ХӀаьта карвовлалья саг иттаршунш бар: вай командованешна ха дезар наступлени массанагӀа дийнахьа хургьа мотт теха. из маланӀа сахьата хургьа а.

ДӀахьача шин дийнахьа яьйра разведдар вуда командир дейтенанта Мелешинкова Ивана «Тагино» яхача совхоза районера 256 яха айенна моттиг. Цо лийкъбус кхоаьбиш беза дукхьаца ай пулемет мара ца хоадаш пулеметанаш. Цига бахар даьркар цар, боад болашаьдар. Разведргупна дехкар дар пулемета расчет карабаслаьдар.

Разведгрупа гулъелар хьалхарча мугӀарера позраделени тӀабоагӀача моастагӀа дорарий траншея чу, цунна аш рота командир капитан Козлов Никоьайн 15-ча стрелкови Сивашски дивизе разведка начальник капитан Саванов Павели. Бувзам тес сар артиллериа, Иштта минёраш хьалха сихонда довлай дердопаш.

Боад белар. Лахьо мух болабелар лакхехьара Ӏо, моршаша кхаьлланахьар бетта Ӏакхта, седкхий дайра. Менаринкова пхьаша мотт лувш бол сар лаза бедаш дзише дикагӀа бола развед. Цигаргла юкъе — бол кхагӀа вола сержант, Иванов Андрей, ефрейтораш Семенов Федор, Грузин Александр... Теба а тебаш лакхадаьш балла юкъе гӀолла. ГӀаьттаа доашаш ургӀа болх ухМеленинкова бӀарга кхийтар шийна хьалхашка хьувш дола нахьа ӀиндаргӀех. Анкарна дукхьала тӀадоваьлар уж. Хьахелар бушаш гӀаш дар уж. Разведчинаша дӀахьула а бенна вийлалаьцар, фашисташ хьиохье а бахийта автоматаш йолайар, массехк граната техар. ТӀаккха тӀабайдар. Нийса тӀарча бахьеча бус вӀашн кӀа а баха летар.

— Кагий нах, цӀа ва вайна! — хьахоа цхьанне гӀар.

Савинова сягхаа лу артиллеристашта. Батарейш юхта йоалу. Иштта йоалу йохкар араш а. Артиллеристаш еттаболабелча, саг ца кхаьташ немецкий карабовлаша немце а тӀехьа траншеяла юкъ чувохкар дика а.

Немецкий мотт дика хоаш йолча капитана Савинова, цига хаттар карвоалаьвчувига.

— МалагӀча дивизера ва хьо?

— ЯххьлагӀчунцара.

Савинова хаара, хьыметтал селхан а из новер йолаш соединени укхаза хинна ца хилар. Доале, хьвчувш ва хьона моастагӀа.

— Наступлени мица хила еза?

— Берлински хинах бийсана шин сахьат даьлча.

— Фашистски сапера Бруно Фермелло бакъьлйинна. Цун взвод доагӀаш хилийтар ами командир батарея из вийлаш аьалча денца укхаа ба. Иштта сихха тӀа кхьаьча уж разведчакаш, цара вӀашкоаьча сахьат иллар цига.

ГӀулакх тӀехьадаьча йоаш орех ца хилар кхета а, цу сахьата а дивизе, штабе кхоачадар Савинова карабовлаьнь немце, хьарга цу хьалкъа хоаьр бар Центральни фронта командующера К. К. Рокоссовскега. Фашистски сапера эотхьаьо болх хьагийтар вай командование наступлени болалла еза ха кийнара. Рокоссовске решени йир артиллерийски контрподготовка йолае, Цига хьа тӀабохабелар атакая ва дукхьо вайлаш вала, кхобергдолча хинна. Йолаелар йоккхий топаш, миномёташ, доаза а доатин дойхара йохна сапирдальнка яр сигнале. Болабелар Курски тӀом.

ШОВЗТКЪА ШУ ДАЬЛЧА:

[illegible]

Цу хана дивизе разведка начальник хинна, хӀанз отставке вола подполковник Савинов Павел корадир тхона Курскера.

Шийн хьайийлар цун сесага — Марияс Геттарга ваьха хилар. Хьайшар цу а, хьалдийцар цо тхона шийн дехнарах, хьоптех.

— Дийша а ваьнна, уйлараш дӀаьбахаб, Царгара уллийна дӀа хьорх... фашисташ... хьаьххай институт, болх беш ва, ХӀаьта цун Павели пенсионераш да... хӀа, ер ва тха цӀагӀа.

ЦӀагӀа хьачуваьлар разведчик хинна саг. Ха яа а гӀон дин... Дукха хьийхар шийн хьаьаргӀа архиваш хьежаш:

— ХӀаьхий, хьажел! — Хьахоаду сурт. — Уж ба цу хана цига хинна Мелешинкова взводашара разведчикаш. Денал дола воркӀ... ЦӀаьхха а ишшургӀейшча бус 43-ча шера 5 июле «мотта» боалабе бахараш. Рота командира Колесовек ва тӀом сеначул тӀехьагӀа дезар аз из а со цо а. ХӀанз вӀшт письмош хазду оаха, Кишиневе ва из, Октябрьски Революци орден а ешнай. ХӀаьта Мелешинков Ивау вийнаш Варшава мукъабоаккхаш. Ӏалажмате дика зӀсар вар из, деша доаха вар из. Вокх разведчиках фу хинад хан сона. Уж дийна хилча дика хетар сона.

Тхо дахадар Савиновна 40 шу хьалха Рокоссовски командни пункт хиннача Курскана хьалбаседашкахьа уллача Свобода яхача поселке. Центральни фронта командующе Курски тӀом хилале даьха гулбаьйнар укхаза дивизешкара разведкай начальникаш, цара юкъе вар Савинов а.

Ниъ доаха бацар, цудукъ кӀезига а лецар цунна дагайха шин тӀема биографера эпизодаш. ХӀаьта ше дийца воалаш, итог еш саина.

Дошхал ду а фронтовой массо са 5 июле хинна а событешта юкъеваьлаьрах. Хетаргахьа тӀом лаьттача деррига церашка а нийсдалазар цул доархӀамехагӀа дола гӀулакх. Оаш оашош а ма кхетадой, разведка лоархӀама хургда кура. Коам хӀам фокусо сахва хьахьонх но. Шеко яц, фашистски ма кхетадий, массехк деллабергбар, амма мах дукхагӀа бала безаргбар... Бакъахьа хургда Курски тӀом... ХӀаьта хоайошна, цу моттигаш ши шерга дӀахазара хьаь бахьан магӀа да, ХӀаьт ерригаха Россе а цӀи хеза бола тӀатинскиа сортагӀа бола Ӏалажата дика Ӏаншеш...

Татино вахача, совхози школе вахар со. Хетт да цига директора совхоза а иммога а гӀулакхаш мишта яхаш. ТӀаккха дага а доаш тӀема хинча хиннача хӀамех дувша долаш. Сопа къамаьлал дейца лаьттачаш массаь мискам зайче. Цу мехкан тӀаьхь дейха. Ний хьайийлла цу кхаара, хьа лаьттача... хьагойт аре:

— Гой хьона дӀа сигалех лаьттеш вӀашкотташ сатиа хетачара айенна моттиг? ХӀаьта ишта, цуна юхе а раводдазар вай разведчикаша шоалтӀе кхоалагӀа шера бус мах баь вартпона дӀаьхьар дийша фашист. Юкъахьа дӀатӀаваьха хьежа безам бел хьа?..

Тхо долх баьцхара докхийча Ӏаккий хенаша кьайла а дахьа дагӀаш цӀенош долча улица тӀа гӀолла додача хьахьа тамилах, цуя тӀехьадаьха йола кийчь а боацча моттиге гӀолла, йоархӀаьна кьайла а хьаьа йола траншеятеш оконашттех юкхе гӀолла тӀех а дувлаш.

Цу айенача моттигера Ӏочутхьача юкъе дагӀаш наьл да массехкаш вӀаштара да гӀерсаш а долаш йола сов хохьши посевол. БӀаре дӀа ца кхочаш и гонахьа ида арехош...

Укхаза цхьамалье... Ирача боса гӀолла ЙоӀаьдда тхо Ока яхача додача хина. Лохехьара кӀоаьлурдеашка сагг къатӀа а коаллурдашка дош хӀинзаьленна тӀа айенна моттиг... Сага деттара хӀана яц аьына лакха а ухьоа тӀаьлина буц. ГӀаз а диха дайдда дол лувча дальха бераш. ДӀаро йийгаш а жажн доллай хаи воахаши, Сигала гӀолла лелаш а кӀай сехана мергаш.

Аллаха къаьна траншеяш мара хӀана дац укхаза хинна хӀамаех... 40 шу хьалха ух лаьтта, орловски, курски, белгородски нхашка хиннаи исторе чуль цӀаьккха а ца байнача тайнара бола тӀом. Июль бутт бар цу хана, цӀи кхаьча Курскене новыцӀоапаш лаьттачаш еллар сеппадаш. ХӀаьта салтий дӀахо дӀахьалхашналхь болхаш бар. Царех цхьабараш геттара бадийсар шу тӀаьхьа. Вокхаш Когано хьанаш тӀаьттала бахар.

Валерий СУХОДОЛЬСКИЙ, (АПН).

Прохоровка оалача моттига юкхера аре.

О. СИЗОВЕН сурт.
ТАСС фотохроника.

Ховстам а сий а—къахьегарга хьежжа

ДИСЦИПЛИНА ДИКА ЙОЛЧА

Тахан селхамарчул дикагӀа а хьегаш, хӀаьта кхьахдехха ламаш нах а дикагӀа къахьегилга боккъаца заказ а хинна дӀаэттад Сунженски района ЦӀера Эскара цӀерагӀа колхоза № 1 йолча ферма коллекти ва.

Цигача болх беш ба дукхача къамех бола дояркаш, скотникаш, Ӏаьсий лелахдераш, юкъерча звенера специалисташ.

Цу ферме ва болх бу массехк шу да, — яхаш дувц заведующе Вышегуров Ибраьхима Мовлде. — Эскаре гӀулакх де вахалехьа истерьаьнкаш да из Назраньера техникум, болх бахьбар учетчини зоотехника болаш. ДӀадахача шера нойбра бетта фермаа кулгалде оттавар. Хералтенна тӀехьашна ца воалаш хьалийнар керда гӀулакх. Хоавра фермерча колхозоша тӀа тӀелла къахьегарга а...

Балхаш дика вӀашттӀехьдаьха Ӏаттара даькъа доахан ферме шортта мошен, гӀоккен, концентрированни доакъар дак. ХӀаьта царех хьа килограмм хилларц доаб доакъар ца дойташ цун шоайбе гӀерташ ца хилийтар цу хьайбаш тӀахьаш гар ферма коллектив. Массеболх беш ер доакъарах цеха. Цунна кийч а деш мара дӀаттелар из хьайбашта.

Иштта шоай кхоачамехь торонеш ма боагӀара пайдана яцаш из ма ца кхоабеш къахьегарах ферма коллектива вӀашттӀехьдаьннад хьайбаш дикал долаш Ӏаттара дахьаргаш совгӀа, карарча шера ах шенх ре паччахьалкхена шура йолаш тӀаьхьайоагӀар; планах из яйниш... хьайбаш кхоачашбе нахьа. Иштта толаме къахьийтад цар дӀахача ихь бетта а.

Еррига районе гӀолла хӀара кхоабача Ӏаттагара 2500 килограмм шура яьккхаьна хьоачашбу пла...

хьехк гӀулакхаш. ХӀаьлле хӀара шоаш хьожа Ӏаттагара цо ши шина килограмм шура яьккхай дукхагӀа дояркаша. Царна юкъе ба Ильгова, Мешиева, Калиматова, кх. дӀ.

— Хьайбашта хаддамо мотта доакъар доаттаду, пхьа совгӀа деттаце долча доахана концентрат а тел оаха, хаьх хӀара ферма заведующе.

ХӀаьта хьайбаш леладераша юкъе яьржача социалистически яхье эггара дикагӀа хьаьхьар Евлоев Хьамзат вокхаагӀараш скотниках а болаш йолча корпусерчи колхоза. 280 ет ба цига кхоабаш ХӀаргенгара дийнахьа 10 килограмм гаргга шура йоаккх. Ах шера бахьа хьа йоагӀаш шура хьаьа гӀаргмоттиг хьоаьла карара дутта...

Шоай декхараш толаме кхоачашду боккхагӀбола скотникаша Улесов Ивана Садулаев Резвана, кхыбараш.

Тхьо шу совгӀа за я цу ферме техник - осеменатор йолаш Л. Соломатина. Тохьова гӀулакх... осемененш кхоачашда... хилларал кхоачашдеш хилар ферме вӀашттӀехьдаьш деттаршоа хьаьркаргӀа хьовлаш. Укх шера тӀаьх 206 Ӏаса кха доагӀача ха... 234 Ӏаса хилийтаьд.

Хьинар из кхидеш къахьег цу ферме Ӏаьсий леладераш болча колхозни Сатерова, Антонинас, Котиева Марьям, Дзейтова Любас, Лисеева Марьям, Гупало Антонинас, Садулаева Хамзаи. Уж тхьа къахьегаш йолча Ӏаьсаш сиха дегӀ даь, цхьанкха дамод а хиннад.

Мехкан Кхачан программа кхоачашъеча ма мотта довшидагӀа даьха юкъедаьха гӀерташ, иштта деррига шоай йизаш оарцагӀдаьхкад хьхьахьегаш а бартбола тӀехь йола ферма коллектив.

А. КОЛЕСНИКОВ.

БАРТТАЙНА КОЛЛЕКТИВ

— Дукха ха я аз укх мастерской сай кога гӀире тоабайта, даим безаме, белабенна аз, — эзаш ба малхара кхоачашде болча оброщиката тӀара баркал яз яц. — Хьахча закахана С. Янурпасе аз лоальна дешашна дӀадолалу «ЧечингогоРбыт» объединене «Лзобаргайча» № 42 йолча кога гӀире тегачен из тоабечен мастерской хьаьллацар дола предложенеш жалобан книжка, цу тӀа яхача да укх санна дола дештӀа дешаш.

Цу мастерской коллекти боккха ян. уж вертгаш 16 саг мара ян. Бакъда, цхьа барт болаш а шоай болх дика бовзаш а цар къахьегаш хьюлчара карарча гӀулакх ийя хьадоргӀа кхоачашде мотт дохаре заманат лелай. Цун тӀахадела къахьегаш дика вӀашттӀехьдаа коллективаш.

ДӀахаха хана совна дика толамаш доах цар къахьегача гӀа пятилетке а. Шоаш тӀаьхьа пол социалистически декхараш паччахьалкхена дезаш шерагӀа декхара а хьийшхардин шерагӀа шерага кхоачашде... керда болх... дӀахьача шера планагӀа 61,8 эзар сома мохьа балхаш... дезача хьан... дӀахьача... 100,5 процент. Да тӀехьа закхадаьн а цар къахьегама оасарле а...

Аллагде хоза, мохьа безам тӀаьлорбола кхаллаьна а хьалха маша кога гӀире барал совгӀа цу мастерской тишча дийначаа кога гӀирех аьра дечпа цу тӀа нерда дертигаш къувдирт, туфлеш, бососоле хьаедар.

Цул совгӀа, Ӏалажмате хоза мохьа хьехо кхо цар культурни учреждени декхаргӀа.

Цу мастерской дукха бола декхарех дика кхетаьш лахьархьадин бола пхьараш. Царех ва бригадир Багаев Шарип, закройщик Саидов Хож-Ахьмад. Иштта дика къахьегарех ва кагирхой хьехьамчаа вола, оийи плановои задавени дакх тӀехкоачашдеш арбаишй... ремонтирни Спиридонов Янов.

ТӀехдика къахьегарех ба мастер Афанасова Варя, обувщик Алтадунов Алик, закройщица Сизов ВичеславГолубев Георгий. Царна ЦхьоалагӀа мий деддеш, къахьегама толаамаш дахарахьа объединене Сийлен грамоташ елар.

Из барттайна коллектива ма мотта, низи хьинар из кходен къахьета а мохьа хьахьаш культурнори дизза кхоачаш хила а дагд а йола йодача хана а.

Х. АУШЕВА.

КОЛЛЕКТИВНИ ПОДРЯДАГІА

Дикка ха а Какаев Камалус Сунженски районе В. И. Ленина цІерагІча колхозе ялх шо хиъну. Цкъа шу дІадахийтац йоккха балха опыт карайерзийна механизаторо боккха тоьлам ца боаккхаш. Планаш тІайоца декхараш хадданза тІехдолчанделта боккъонца закон а хиннадІаэттад Какаева.

ДІадахача шера республика хьажкІаш ялееш йолча звеноща юкъе яьржача социалистически яхье котьалинарг а лаьрхІа 800 сом ахча премеи елар Камалу чулгалдеш волча звенона. 100 гектар хулаш долча кхайи хІара гектара тІера 66 центнер фуалъяьха хьажкІаш яьзар Какаева звенос, планагІа яха йоагІараш 30 центнера тІаийцача социалистически декхарех 35 центнера йолаш.

Хьалха дІахача шерашка ялат кхедечен пачхахьалкхенга из доххачен доккхий хІамаш карагІдулаш къахьетарех Даьхено Къахьегама Цleча Байракхея «Знак Почета» яха орденаш еннадіцуна. Царел совгІа, Ерригсоюзни социалистически яхье котало яхарех тийша Знанаш а йоахк Какаева пахкa тІа.

Укх шера коллективни подрядагІа болх беш а Какаева яхи сег чуводаш йоал звено. Цига хьинар ца яхадеш къахьег механизатор волча Камалу воІа Саламус, цІеи ваьас Медиас, механизатора Ажигов Сулимане, мугІарерча болхлочо Абубакарова Медиас.

Ялата лаьрхІа яраш 140 гектар а йолаш 200 гектара тІа хьалкхею хьажкІаш Какаева звенос. Шоаша хьалхашиа латта белхтоккаме декхараш кхета а деш уж дика хьувцьара шоашта могар ду колхозхоша. Органически минеральни удобренешца лаьрххІа хьашлаьчеи цІенкъашта шийдаьчен дАтта индустриальни хьисапе дІайинай цар ялата лаьрхІа йола хьажкІаш. ХьатІаьшначул тІехьагІа бокка терьам тІабохийташ чакхьаькхай шие йолча хІамаштен осарни духьала еш йола химически обработка. БІу ца къажаш чакхдаьхад къахьетама дисциплина дика йолаш болча Какаева звенонарча колхозхоша кхы тІа де дезаш дола балхаш а. Лоацца аьлча, дерригa шоай низаш оарцагІаьльад колхозхоца дІадалача шера сацна хьувкъал дика болеш хьажкІаш хьалкхера, мехка Ихачан программа кхочашъеча ма хулла доккхагІа даакъа юкъедахьара.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

СУРТА ТІА: хьажкІаш ялееш йола звеньевой Какаев Камалу.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ДОЗЗОЛ ДЕХЬАРА

СЭВ членаш долча мехкий социалистически экономически интеграце доззонашка Советски Союзой Венгрей беркате цхьана гІулакхаш леладу шинна мехка халкъа боахаме шерра юкъейоаллеш йолча электронно-вычислительни техника керда образецаш кийчъярех хьалрех дакъе. Дукха віашта дІа-юха доаттаю из оборудовани.

СУРТА ТІА: специалисташ чІоагІа хьинт долаш тьежаш хилар дукха хо йоаццаш Будапеште хиннача дунен халкъашта юкъерча промышленни ярмаркерча советски разделе хьахьокхаш хиннача киса делаеча компьютерий компоненташа.

МТИ—ТАСС сурт.

Ди, киноз, динах тешор

ЦХЬА БАХЬАН ДОАЦАШ ДУВЦАЦ НАХА

Цхьаькка а вахара оагІув иц халкъа багахбувцамо шийна чу ца лоацаш. Фольклор бІаьхий а хилаиза баргбоаца а хьаст ба наха юкъера Іаьдалеш а, гІулакхаш а, нравственни нормаш а тахкара. Фольклора тІера хоа райна мишта халкъа безаш е ца безаш хиннаб ди.

Дукхача хана деиз нах тешаш хиннаб Іалама законех тийша доаца низаш хиларах, баьда, шоай вахар-м цар. Цу низашка дилла хІама доацаш, уж а ккъдола дина хьехамаш а хьаькъалца Іотоіа а деш, шоай кхетамта хьежка леладаьд. Дукха багахбувцама произведенеш цу тайпара, атеистически идеяшка кхочашйола, кортамукъа уйлаш шоашта юкъейоалаеш я. Массе хана массе йолча шийн багахбувцама жанрашка халкъо бегбоахаш хиннаб дина гІулакхдераш, ирача меттаца белгалйоахаш хиннай цар шиниъюхьара, айльаза, сутара самалаш.

Из шедар иштта хилар бакъду Кълбаседен Кавказе дахача аварий, лезгиний, гІалмакхой, нохчий, ГІалгІай, хІирий, балкхарой, гІаьбертой, оакхшой, адыгий. Иштта кхы дукхача а халкъий багахбувцамо. Уж дахача мехкий Іадамо, цар социально - экономически, исторически, культурни вахара юкъарча, белгадоцаша хьагойт цар багахбувцама произведенеш віашш тара Іалай.

Кълбаседен Кавказа халкъий кхолламга хьежача байна гу, мишта боал халкъа кхетам объективни бакъдолчунга, шн-шегІа — материалистически а шн-шегІа —атеистически а йолча идеяшка кхаччалца лаьхлуш. Фольклор белгала тешал да дина идеологе халкъа сакхетам цІанаха а бизза бейгал боанкхаш ца хилара.

Даьен тІерча дукхача халкъий санна. Кълбаседен Кавказе дахача халкъий а ширача заманашка денз хьадоагІаш дина хетамашта нийсса материалистически хеталаш а хиннад. Иштта, ГІалгІай «ЛаьттеІ, саги, лоамаш» яхача цхьан предание тІа дааьлан кера шедар а дац. Іаламца хулаш йола процессаш леларба. Белгалданкха безам боагІаш да. Кълбаседен Кавказе бусалба ди чубеча денз материализма белгалонаш а, догцхьалха реализм а, кортамукъа уйлаир а халкъа кхетам чу Іаьдал а хиина дІаотташ хилар. Къаьстта ка ди баржарца йолалу фольклора юкъе дика холуш йола антиклерикальни а атеистически а юхьилг.

Укхаза керттера бахьан хургдолаш да, цу исторически хан-юкъах Кълбаседен Кавказе адам доацача классий хьаштаща бола бусалба дина бувзам къаьстта гуш хила. цул совгІа дукхача дина даьй гІуланкхаша а ИІаьхий вечал лора наха дина духьала йола чоалкане йоаца уйлаш яра. Къахьегамхоша шоай классови хьашташ кхетадарга хьежжа дегІайоагІар цар бусалба динцарен цун даьццарен йола хийрал. Эггара шаьхегІа а, чулоацамга диллача сакъердамегІа а хархІа йиш йолеш я Кълбаседен Кавказа халкъий багахбувцама юкъе антиклерикальни лоархІаш йола произведенеш.

Ала йиш болаш да, бусалба ди лелабечар харцгІулакхаш гучадахар а уж бегбахар а исторически эггара хьалхагІара форма я ьвина дина духьалара тенденцеш хьахкоалара халкъа багахбувцампа.

Бусалба ди лелабечар вахар зуеш халкъа гора, цар алкха хьалдолча классий хьашташ мара лора ца дела. Юрташка, масала, укх тайпара иллеш хулар доахаш, моллашта хетадаь:

Халкъа тІера цІока яха
Тоьарг ма да хьона,
молла!
БІаьхийчарна хоастам, ях
Къиза пачхахь малх ба,
ях...
Адам довхаш, доацош вах
хьо.
КъорІо лела гІо ду,
молла.

Кълбаседен Кавказа халкъий хоалешка, кІоанолгашка, фаьлгаша моллай, къадий, будунен цІерашца ювзаенна я наьха эггара вогІа йола самалаш — сутарал, къахьега безам ца хилар, виза ца кхетар, тийша болх къьра дуе, къоал, харцлер, ше мара ца ларіар, харцахьа лелар. Вакъда, эггара нийссагІа а меттахьа а дина даьй самалаш гучайоаххаш кицаши оаларешн да: «Моллага кулг луш — гІоз лорабе» (оакхшой); «Лоамашка моллаш плова тІерa ба, вайцига — ястапата» (гІумкий); «Моллана дукха деза «хьада», моллана деааш «дІаапа» (аварий); «Хьовла бІаргадайча, дала вишлу моллане» (лакий); «Шийна яхаъ белча — кашамашка кІала дІадоала бокъо енай молла» (вайнахa).

Цу тайпара дола ди лелабечар самалий айлаш, хьакъокх ирея нийссен аьниa йолча кицашен оалерашен шерагІа доаржадаь хьахьонхаш да (цкъаза сарказм йолаш, тІаккха ирониа, Іоттар крца) фаьлгашкен, анекдоташкен, беламе дувцарашкен, масала, хьаьцаргда вай нохч-гІалгІай фаьлгаш «Шиянена яь кхел», «Мишта хилар вирах шейх», «Молла», Шейхи мурди»; гІаьбартойдараш: «Дагарах доалла Іург», «Къаьна молла», «Кхо молла», хІирийдараш «Молла хІиллах», «МоагІари моллех», даьгІестей халкъийдараш: «Пачхахьаки, къухи, моллахи», «Ботлихара шейх», «Моллен суслики», иштта дукха кхыдараш а.

Кълбаседен Кавказа халкъий фольклоре гучадоаиах дина хьехамаш из кхайкабеш лелачар гІулакхаштен юкъе йоккха юкъ йолга. «Шейхи мурди» яхача нохчий халкъа новелла тІа вуац дийнахьа массанешна ше супа хилар а дувцаш, бийсанна харц хІамаш леладеш воле шейх «Бийса дІаьвна яле а, ди хьахилча дале а, юаш вагІа вай эфенди», — дувц цхьан балкхарой «Марха» яхача илле тІа. хІаьта ше къеча наха хьехар ду. марха кхаба деза, яхаш. Фу хул аьлча, къеча наха параздий хул марха, мархий бутт боацача хана в.

Дийнахьа саррала хІама
даац овха.
Моцалла бІаргаш
хьавтІадаьинад тха.
Тхо къе нах да,
цудухьа тха
Массе а хана марха да.

Айпане болча дина даьшта духьала къе, миске саг оттавайн фольклора тІа. Из тийша болх ца боаллаш, къахьегам безаш, сакъердаме, дика, метта ира, маькара ва. Фаьлгашка хьахьокх къахьегама саг шийн хам хоаш хилар, сийрдача кхоанеках бола цун тешам, сийкхетам жукъабаккха гІертаю из хилар Іалама низаш доаза ца гІертар.

Шоай багахбувцамца Кълбаседен Кавказе дахача халкъаша кхел ю, моллай меттел, массе бола ди лелабечар а, цар бакъбаьтІазпац ер е вож ди «даьлагара ба» яхаш бола хьехам а. «Моллен моагІара, кхо къуя» яхача хІирий фаьлга тІа моллан моагІарен берт віашагІкхет, аттагІа хургдолаш шоай халкъ Іехаде. Цунах сакхийча, ахна вахийтав уж шиь наха.

Антиклерикальни йолча уйлашкара гаьна дац бусалба дина культови йола оагІонаш хьаэцара духьале елга. Бакъдар аьлча, фольклора произведенешта юкъе цу хьакъехьа чІоагІдаь къоагадаь, хьдда аьна хІама дац, дина культ лелаечарех санна. Дина обрядаш а, культови атрибуташ а халкъо шийна ца эцаш хилар гучйдоалийт уж бе-башха ца хиларца, бегІйоахаш хиларца, ца лерхІарца. Дина даьйи киназеш ца лархІар, дина хьехамах бокъонца ца тешар дац ала йиш иле. бусалба дина Іаьдалехобрядех йола шено бокъонца дина идеологех ца тешаш хилар да.

Укхаза белгалденкха доагІа, нагахь антиклерикальни йола уйлаш дукхаеи хиналле цу хана, культа духьалбалар сел шера хиннадац, аьнна. Хетарах, къахьегамхошта юкъера эггара кхетаілагІбараш мара хиннабац культа духьала. Культа духьалара уйлаш къьгга гучайоал вайна XIX бІаь цу чакхдоалаш XX бІаь цу долалуш Нохч-ГІалгІайче баьхача тюлликий кхоллам тахнача. вайнахa халкъа социально - экономически вахаре капитализма элементаш белгала чуиъхна ха я из. Цу хана укхаза дира къовсам лаьттаб, кхьеттел, наьха цІий а Іоухийташ, тайп-тайпара йолча секташта ланхе лаьттача шейхашта юкъе, шн-ший Іоткъам чІоагІагІа хилийта гІерташ. Цу хана хьахнинай укхала дина духьала йола тюлликий (цу дешa этимологи хоаш яц) обществаш. Царимана тешнаме чулаттача дина даьй воча гІуланкхашта раьза боацача къахьегамхой дина духьаларе болам хиннаб из.

ХьалхагІа цу обществаш членаш хьужарешнара мутаІатнаш хиннаб, тІаккха парех дІабеттабала болабеннаб тайп-тайпарча сектай членаш болв юрташкара кагий нах. Улицашка а, майдаш тІа а, шоай юртахой цІеноцка а тайп-тайпара театрализованни представленеш телаш хиннай цар. халхараш музыкен юкъе а доададаь. Зоахалол дара, нах бара Іаьдалашта имитаци еш хиннай. хьахьокхаш хиннад пилхьа, дина даьша уйттадаь Іаьдалаш шоаш ца лоархІилга гойташ. бегаш та доахаш хиннад дуІаш, ламазаш, дина обрядаш. тайптайпарча сектай усташ. Чулоацамга диллача, европейски вагантаста тара ба тюлликий кхоллам.

Кълбаседен Кавказе дахача халкъий багахбувцамо хьахьокх лоамарой шеболаш хилар, бусалба дина обрядех меттел шариІатах а, Суннах а, ИлсамаленахаИи жожагІатенахи болча КъорІа хьехамах а. цул совгІа кхыча сага нийссаче кхетамца тарлуццоацача КъорІа догмех а. «ЗІанига йолча хана дена даьлах тешар шайтІа туклавар да», — оал вайнахa юкъе. «Меца а волаш илсамала волачул, виза а волаш жожагІата вахача тол», — яхаш, бел лезгинаш. «Маьхк йоацаш воахалургвац КъорІа доацаш-м воахалургвар». — йоах лакаша. «ХьажкІашта оасар де деза, ламаз ца дезац». — йоах къахьегам безача балкхароша.

Дукхача анекдоташа, беламе дувцаргаша, новеллаша, фаьлгаша къьгга хьагойт халкъ КъорІа догмех тешаш ца хилар. ХІаьта дирика жанрашка (КъорІан шариІатон. Іадатанен ягм Іо а тоІадеш сага эггара йоккхагІа йола ганз лаьттара безам лоархІ. Адыгий «Венна доттагІа» яхача илле тІа йоІо, шийн везачох кадаш, накага йоах:

Оаш цун сатем боха ма бе
Шоай дуІашца, адамаш. —
Аз йоахаргда цунна тІа
Безамах доа сай иллеш.
ЙоІ тешаш я безама дешаш массе долча дуІайел чІоагІагІа хилар.

Хоаш да, бусалба дина а, цун феодально-патриархальни йолча морале а кхалсаг нийссара обществе член доархІаш ца хиннилга. Кълбаседен Кавказа халкъа белгахбувцам тІа кхыча тайпара де нхалсаг ларрхІар. Из тешаме доттагІа я, цун сий ду дезало. «Говрахи, топахи, сесагахи ма теша», — яхаш, хьалхадоахар феодальни мораль кхайкаераща. «Эсалча сагах къонах ве мог сесага», — йоах цунна духьала лезгиний кицо. Шийн фольклора тІа халкъо хьакхеллад кхалсага сурт-сибат, шийн хьакъкалца, майралца, денала маІача сагал тІехдола. Из дувцаш да, масала, ер гІалгІай фаьлгаш «Дикача сесагал дикагІа хІама дац», «Хьыкъал доли йоІ»; нхарачойдараш: «Жа леладер», «Лоамаро маькъал лелар».

Кълбаседен Кавказе халкъий кхолламца дукха произведенеш я хІана вай дувцачун хьакъехьа геттара шийн тайпара йолаш, цар тІа даьлан цхьацца йолча оагІонех меттел, даьлах шийх а, шийхьог! аьнна, шехо ю. Нагахь нах даьлаца лелаучадечa гІулакхо шин тоабах беtье — тешачарнен ца тешачарнен — цу произведенеш къьгга гучайоаких халкъа атенам. Халкъо дукхача хана денз кхетадаьл моллагІча а гІулакха толам сага цо къахьегарца боаллга. Даьла а кхыдола Іалама законех тийша доаца низаш а гІоиаш дац сага цо хьегача къйна а цул массе дийнахьарча вахаре а.

«ХьалхагІа дІа а йийхие, тІаккха йита вир даьлах тийше», — иштта я аварийи лакийи вахара опыт. «АллахІ-м АллахІ ва, бакъда, виза-м хьай талсашка кхача беллача мара хургвац хьо». йоах гІумкий кицо; цунна раьза ба ламаш а «Даьлах тийша Іийгар хІама доапаш нусаргга». «ХьалхагІа хий а меле, тІакха хьоик хотам даьлага», — зийнад табасаранцаша. Фольклора тІа вувцаш вола даьла ниа болаш ваш Іалама законаш хувца, наьха боахамерча вахара повкъостал де. Халкъа цукъах тамашийна низ хетаи. «Фу повкъостал дергда АллахІо йоаш латтача вордана?» — оал гІумкаша. «Іайха ца даьр АллахІо дергдац хьона», — хьалхадсах балкхароша.

Наха бехке ву даьла гІулакх из даллараx. «Нагахьа даьла гІулакхаша валаре, къеча сага а гургдар цкъа ирзе дий», — йоах лезгиний кицо. Цхьадола халкъа кицаш да даьла белам тІа воахаш а цунах Іоттар еш а. «Даьла говр астагІа я», — бегаш бу гІумкаша. «Даьла бІаргаш дайначунга хьежача бесса. бІаргаш дайнар даьлага а хьеж», — йоах лезгинаша. «Даьла вац АллахІ воацар, хІаьта думин нахкен са ба». — бегдоах аварийи кицо керттера ислама догмат — шахьаду.

Халкъа багахбувцам тІа наха хетачох дален цун пайхамарашен цхьаникха а гІонокъостал дац къеча наха деш, бІаьхийчарна, низ болчарна мара. Масса а долча Кълбаседен Кавказа халкъашта юкъе укх тайпара кицаш нийслу: «Къе саг далла а велаи», «Къе саг далла а кІордаву». «Пайхамара хьадисаш я низ болчаргахьа хиннаб», иштта кхы дІахо а. Цу тайнара уйла кхы а майрагІа, гІожагІа аьна я «Даьлен къе саги» яхача хІирий фаьлга тІа. Къеча саго йоах даьлага. «Нагахь хьо даьла вале, хьога со ала воадл. хьол воиихагІа деспот кхы цхьаннахье ва. Хьо-даьла эгІор ва. Цхьаболчарна дукха а лу Іа, цар болх ца бешиекъ а. хІаьта вокхарна. болх бечарна, хІама дац, берзана тІерзана моцалла бов уж».

Кълбаседен Кавказе дахача халкъий фольклор хоастам беш дац пайхамарашта а. «Селейма - пайхамари зунгати» яхача адыгий фаьлго Іовдала волаш хьокх Селейма — пайхмар, хІаьта динах долча дувцараш тІа-м массе долча садоаллача хІаман мотт хоаш хиннав, яхаш, ма вувций из. Цунна хац зунгата корта йийнда хІанаб а юкъ йитъа хІанай а, мел кхача аш а зунгата цхьан дийнахьа бен.

«Абу Жахиль» яхача гІаьбартой новелла тІа ира хьаькъал дола Абу Жахиль (хьатара) аьнна цІи тилла вола, вил беррагіaв мехка хьалхашна Мохьмад-пайхамаш. Абос вех пайхамарга хьалхагІа цхьа кор хьалъейбар, тІаккха — шоллагІбар, Хьалхера ног Іо а ца хецаш Пайхамара на де мегадац. ТІаккха Абос хоатт, мишта лийнщ хьо сигала да гІетта, КъорІа дувцачох, нагахь цхьатарра лаьттара цщ кор хьалъайбе а хьона ногаш ца хилча.

Цкъада халкъо уйла ю, мишта а сеина а хьахиннабхьог! ди, аьле. Дикка хьакъал кхоечаш жоп а тел цу хаттара. «Хало тІаккъьчча мара дагавоалац АллахІ», — йоах оакхшой кицо.

КъорІо массе хана а хьалхадоах АллахІ шеддар карадолаш ва, яхаш, бакъда, халкъо дувен тІара хІама хувца низ болаш лархІац из. КъорІо яхачох АллахІ къахетаме а дина а ва, бакъда, халкъа ту цо нийсхал лела ца елга къеча нахаца. КъорІо хьех тешачарна АллахІ лоархІаш хила безилга, хІаьто халкъо, кхьеттел бег а воах из. Цу тайпара лохеаь, пьедестала тІара Іовьяикка, шийн йоккхача регалех вайза — хьахьокх даьла фольклоро. Мишта везвергва имоорг, мишта везаргва из? Кхера а йиш яц цумочох. Шедолча низ кхочаш а шеддар де могаш а ва даьла яхача дина хьехамий оттамашта керастидар да из. шийн тайпара дола цар лард ахнар йохаяр да.

Буржуазни идеологаша дувц, геттара даьлах тешаш ислама идеяшта мутІахьа долаш дар, яхаш, хьалха бусалба хинна халкъаш. Феодальни замах хьакхеллача лоамарой багахбувцам тІа нийс-м лу дина а идеалистически а хетамаш, бакъда, царна духьала латт шн-шегІа - материалистически долла нитат, догцхьалха реализм. кортамукъа уйлаш яр. антиклерикальни а атеистически а бола кхетам.

ДІанхача шерача замашка хьахиннаяле а, дукхагІча даькъе шн-шегІа дегІ дахьаш хьаенай бІаьшерашка халкъа атеизм. Вахара опыт эцаш хІама хиннад из. Кълбаседен Кавказа халкъий атеистически йолча тенденешта духьале хиннай феодальни обществай доалдерий классаш. шоай дина идеологи чакхъьккха гІийртай уж. ХІаьта а, революци хиталехь хьалхагІа йолча замах халкъа кхетам чу атеизмн кортамукъа уйла хилари даьхад.

Кортамукъа уйлаш ярен атеизмаи далкъа формаш — из да къахьегамхой уйлан практически эмпирически йолча опытах хьахиннар. Цудухьа лаккхаш уж теоретически а Іилман а обобщенеш еш, уж ис кхетама дохерча лагІа тІа шн-шегІа-а, догцхьалха а. цхьан новкъа тІа йоалаш а шоаш хиларна. ХІаьта а революци хиталехьа хьалхагІара дола Кълбаседен Кавказа халкъий фольклор тахан а тІехьа шийн дина духьалара лоархІам бовза да цо повкъостал ду вай хана атеистически кхетам болаш керда тІехье хьалкхеера.

С. МУСЛИМОВ,
философски Іилмай кандидат.
г. Махачкала.

(1983 шерарча № 7 йолча «Іилмен дин» яхача журнала тІера).

Социализма мехкашка

Город хургья

Пльзень — Чехословаке машинаш еш йола йоккхагІйола центр. цига я 1859-ча шера хьаьль цІи хеза йола комбинат «Шкода». КПЧ XIV-чи XV-чи съездий решенегІа укхаза керда производственни низалаш хьалa яь вай хало дІадеххача бесса йола энергетически оборудовани — атомни электростанцешта лаьрхІа йола реакторaш арахецилга віаштІехьдаьккхадар.

Ше санна йолча моллагІча городо санна, Пльзено цахаддаш уйла е еза гонахьара Іалам лорадара. ДІахача зеамо цунна юхедитар дар кІурзо Іаьржаь эланеш. Геттa центр, лоадам боацаш йола дІаегІа гаьнаш. ХІанa керда хьаль из город лоархІам болаш белгала я тхьонра къаьна хинначул. Къаьтта хьахьокх из нах чубеха, администрацини, кхыйола зданеш хьалъеш цига лаьрххІа салаІара зонаш, паркаш, сквераш, спортивни комплексаш майдаши йохкаш хилара.

— Халкъа Іаьдал эттача хьалхарча денощна дена дІадоладенад гІулакх цу тайпара гІиццлошъера практике — йоах городской къаман комитета секретара. — Тха комитет цІенкхаитта дьож уж гІулакхаш кхоечашдарга. Укх тІехьарча 15—20 шера Пльзене гонахьара Іалам лоархІам боллаш тоаденнад хьалхарча даькъе города юкъен цун массехк районашкен моохьаш дІа-юха кхухьа транспорт ца лелийташ соца ярах.

Автомагистралаш хьаладаро торо хулийт хІанз цхьа чІоагІа ишаш моттиг ца нийсъеча города исторически даькъа тІа, нах бахача кварталашка, салаІара зонашка машинаш леларгйоацаш. Укх тІехьарча шерашка лоархІам боллаш шерьъий паркаш, скверaш, дІаегІай заараш гаьнаш, дукха низаш.

Къаман комитето къаьстта йоакхо ю города центре дагІаш дола нах чубаха цІенош центральни отоплениегІа дахара. кІорда йюалъеш йола квартираш дукха яІезагІа хул. Цунах хьахиннар ца городера фо дукха цІенагІа хилар.

ДІадаха шу чакхдоалаш лаьрххІа долча законагІа шерйир къаман комитетий боккъонаши декхараш, цу даькъе гонахьара Іалам лорадара гІулакха лаьрхІараш а долаш. Цу хьакъехьа деш дешаш къестадара хІанз тха бокъо я городской доазон тІара моллагІа йола предприятия тхоай балха юкъеоза. Из пачхахьалкхен лоархІаме гІулакх деча даьнъа даца безам боацар цІенхаштта бехктоккаме оза тарду. Цу хьакъехьа балхаш деча шерттъай городской районни халкъий комитетий депутатий боккъонаши цар бехктокхами.

Пльзень ди тІехьагІа хоалуш латт. Из иштта хилара гІо дераш ба архитектораш, градостроителаш, хІаьта нерттердар цига бахача наькъа из тоале, хоаьь безам хилар да. ИІаьхача хана лаьрхІа йолча город дегІайоалйара генеральни планагІа лархІ керда транспортни сеть хьалъаь яккха, города къепа даакъа эргадаькхила хувца, керда паркаш, скверaш, салаІара вона яхе. хІаьта йолаш араш шеръе. Предприятешнаре гонахьарча Іаламан долхача хиштен зе дош йола аракхусаш йола бІехадаш ара ца кхуьсаш соцайтар духьа соцадаьд фен хийн цІендеш йола лаьрххІа йола сооруженеш хьалъе.

2000 шерага кхаччалца лаьрхІа йолча город эргаьвкха тоаяра плана хьалхара даакъа кхоачашдеш да хІанз. Из лоархІамера гІулакх деча гІо ду советски градостроителий опыто, эггара хьалхарча даькъе вошал леладеча города Свердловскерчар опыто а деш.

Николай МОИСЕЕНКОВ,
АПН сов. корр.

Прага.

Инде доакха мехкдаьтта

Моттигерчей доазол арахьарчен экономистий терьам тІаозаш я Инде мехкдаьттаи мехкдаьтта доакхен промышленность дегІаахара перспективаш. Из тамашийна а дац, хІана аьлча, дукхача даьнъе отрасль дегІаахара темпех тийша да мехка юкъара экономически валютно-финансовни хьал. Дукхьала цудухьа мехкдаьтта доахилгеи мехкдаьтта чакхдоахилгеи тІехьарча шерашка къаман индустри динамичнегІа дола халкъбоахама даакъа а хинна дІаэттад.

Индийски энергетикий толамех дувцаш белгал да даьнкхача даргІац советско-индийски сотрудничества цигіа лоаца даакъа. Из цІаькха я белгалдаьккхар Инде энергетикан мехкдаьтта промышленностен министра В. П. Шив Шанкаре АПН корреспондентаца П. Курашвилеца ше къамаьл деш.

— Сога диллача, — аьлар министра, — йоккхий торонаш йолаш я тха отрасле советско - индийски кооперацц шерьяра. Инде хІанзале чакхйоахаш я Советски Союзаца цхьана массехкаш проекташ. хІаьта тхо чІоагІа раьза а да болх иштта дІабодаш хилара.

Цунна дола масал да Гуджарате тернад ца еш даьттача мехкдаьтта скважиннашта реактивни еча цхьана леладаь пайдане гІулакх. Из балхьан долаш мехкдаьтта доакхиата лакхдала дезаш да. СССР-о тхона иштта гІо ду бурувдеттаргй кадраш кийчъеча, кІоарге буруя тохара пайданегІа йола районаш къоастеш тІехьарча шерашне гулдаьча даний анализ еча. гообизическеи тохкамаш дечен массехк тохкама скважинна буруя тоіачен. Тхона иштта хьанхуханйт мехкдаьтта промыслашта эшаш йола тайп-тайпара оборудовани.

ДІахо В. П. Шив Шанкара аьлар: — Доккха да советски специалисташ городашка Гаухате, Барауне, Кайле, Матхуре заводаш хьалъеча лоаца даакъа. Цу предприятеша тха мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста низалаш сиха шеръе гІо дарал совгІа, тхона торо еннай йоккхийча мехкдаьтта чакхдоахача объекташта шоаш проект оттаен уж хьалъен хоаш бола дукха кІалифицированни инженераши техникаши кийчбе.

Къаьстта белгалдаккха безам ба са советски специалисташ шоай знанеши опыти кхамьрна тхона хьаІомевлгеи цунца цхьана доакха гІо а ду индийски специалисташта цар квалификаци лакхъяра. Цхьан дешапа аьлча, тха отраслегІа шин мехко віашии леладеш дола гІулакх толамца дегІаухаш да.

ДукхагІча даькъе из бахьан долаш, — аьлар Инде энергетикан мехкдаьтта промышленностен министра, — тха мехка лоархІам боллаш лакхденнад мехкдаьтта чакхдоахачарча продукташца тхоаш Іалащделга. Цхьадолча тайпаех, масала, мехкдаьттах, автомобильни бензинех пайда ийбаре тхога совъяла а низалаш я. Бакъда, хІанз а хоалуш я фатагени мотория дяттаци доазачара дефицит. **(АПН).**

ТРИБУНАШТА КІАЛХАРА МУЗЕЙ

Ткъа итт шу совгІа ха я моллагІьяр санна йоаца музей — спортен туризман музей — Варшаве болх беш йола.

— «Искра» яхача стадионерча тха музее, — дувц цун директора Дронжджевский Станислава, — гульяьй 33 эзар совгІа экспонаташ, книжкаш, брошюраш, фотографеш, документальни фильмаш. Массазарча выставка дуц Польшерча спортен туризман исторех, физически кхетам балара традицеех, къаьсткъаьста спортивни дисциплинаш дегІаахарах, медалийи значокийи исторех.

Царна юкъе эггара тамашийна ярех я Бискупина территоре тІара кораль тІехкахь нег соалкаш (вай эра 5 бІаьшере). соалоаий уникальни экземпляраш.

Экспонатех цхьараш — итт процента гІортташ яраш, спорт, туризм дегІаарца, Іалаш лорадарца ювзаенна яраш музея Карпачерча филиале я.

(«Трибуна Люду» —АПН).

Американски кевайоазово хоам беш ма хиллара, Рейгана администраце решени тІаийцай Гондурасен Карибски форда тІен цІаккха ца хиннача тайпара боккхий маневраш е аьнна. Вашингтона официальни дала гуччахьа хьаяхаш хиларга хьежжа уж е дьрхІад Никарагуана «тІема блокада» оттае могргдолаш США йолга дІахьокхар духьа.

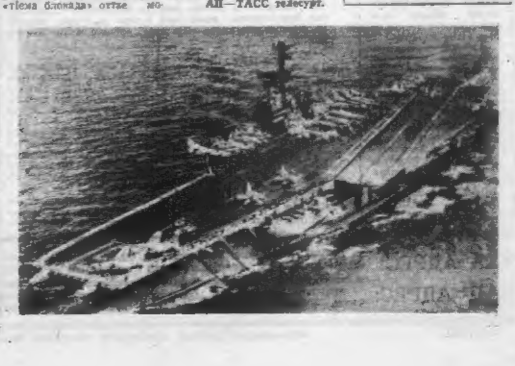

СУРТА ТІА: «Рейнджер» яха вертолетоносец. Из верте е долаш тІема кемай отряд Центральни Америке тихоокеански висте хьакхьачад. хІаьта тІема патрулировани а йолаьй.

АП—ТАСС телесурт.

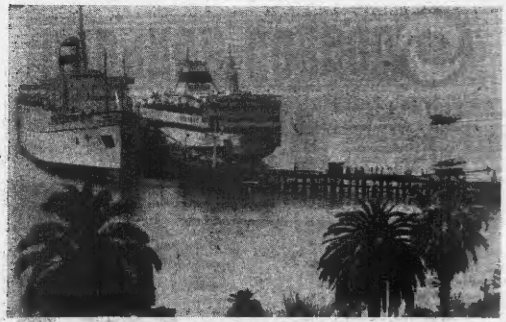

Гуржех ала боккъо йолаш оал ерригсоюзни адраницца я аьле. Ахка юкъедахад. Из да республика еррига lаьржача форда йисте — Батумера Пицунде кхаччалца, Цхалтубо, Боржоме, кхыча бальнеологически лоамаш курорташка болх сихбеннаб яхилга.

СУРТА ТlА: lаьржача форда тlа гlолла крунзашка даха кийчденна Сухумски причале латта комфортабельни лайнераш «Леонид Собинов» «Дмитрий Шостакович».

И. ЧОХОНЕЛИДЗЕ, сурт.
ТАСС фотохроника.

«ФИЗКУЛЬТУРЕИ УНАХЦlЕНОИ»

ЯХА КЕРДА АЛЬМАНАХ

180 гаргга цlераш, 8 миллион экземпляр юкъара тираж йолаш литература арахец «Физкультуреи спорти» яхача московски издательства. Цун кердадарех цаl — «Физкультуреи унахцlенои» яха шера шозза арадувлаш дола массови lилма - популярни иллюстраций яь, пахаги шоашка занятеш яйтара дола альманах. Цу 60 гаргга оагlув йолча альманаха декхар — физкультура лелае безам болча наха хоадам боллаш новкъостал дар. Цу издание тренера санна заочни рекомендацеш а тел.

Физкультура новкъосталца унахцlено лораяра проблемаш дагайоахачун тайп-тайпара хьашташ а дика тергалду укхаза. Къаьстта лоархlаме я медикий рекомендацеш. Хоаш ма дий СССР профилактически медицини массови физкультуреи кхоачашдераш цхьатерра дола сага унахцlено лораярех чlоагlъярех гуманни декхараш долга. Лаьрххlа раздел я лора хьехамаш долаш. Цига дувц унахцlено лораярах, физкультура мишта дlайолве еза, хоза дегl долаш хила лаьрхlачоа йола лаьрххlа диета мишта хила еза дувц.

Верий спорто а дукха моттиг дlалоац издане оагlош тlа. Мишта, маца, мел ха яьнача хина дlайолае еза спорт — цу дерригача хаттарашта дола жоп корадогlаргда «Физкультуреи унахцlенои» яхача альманаха тlара из дешараша.

Издание тlа я лаьрххlа разделаш: «Йиlиг, йоl, cecar», «Лаьрххlа къонахашта». Нийса дегl, дайта борал, хоза дегlи юхьа тlара боси, издай хилар — из дерригa хьеде йиш я физически упражненей новкъосталца, йоах альманаха издателаша.

Пенсионни ха яраш а бицбеннабац. Академика хирурга Амосов Николая йоах, пенсионни ха — иза кхоачача тайпара физически нагрузкеи творчески къахьегамя болаш хила йиш йолаш а хила езаш а, бизза пайда нуш йола вахара ха я. Унахцlенонна эггара дукхагlа я цу тайпара ритм, цо сага торо хулийт общественни гlулакха юкъе хьинаре даккъа лаца, цун вахар чулоацам болаш, диэгlа хулийт.

Дукхача сурташа, таблицаша, тайп-тайпара бесаш долча вкладкаша издани еппараша хьехам лу гlаьле увзари норта бохабу малар мелари сага унахцlенонна доккха ве деш хlама хиларах.

Авторий коллективо тергалдаьд иштта вахa хьашт дола кхыдола хlамаш а: журнала тlа кепеетт боваш болча спортсмений портреташ, кроссвордаш, истола тlарча ловзарий правилаш. Кхыйола сведенеш а я «Физкультуреи унахцlенои» яхача издание тlа.

КОВАЛЕВА Лилия. (АПН).

Лора хьехамаш

СОВ ТОАВАЛАР УНАХЦlЕНОННА КХЕРАМЕ ДА

Хила безачул чlоагlагlа тоабенна нах тlеххьарча хана цlаьхха дукхагlа хиннаб, хlаьта хlанз а дукхагlа хулаш латт. Советски а доазол арахьарча а автораша ма яххара, промышленность дегlаенача мехкашка сов берста хиларо унахцlенонна lоткъам беш ба 20—50 процент хиллал нах. Цудухьа хlанзарча медицина проблемашта юкъе дикка моттиг дlалоацаш да саг сов тоавалар, сахарни диабет.

Тоавенна хиларан сахарни диабетан юкъе дукхагlча даькъе цахаддаш дола бувзамаш хул. Эпидемиологически тохкамаша гучадаьккхад саг сов варстара 40 баьвен, хlаьта царна юкъа эггара хьалха белгалдаха делорех да дукха хlама даар, боарам боацаш цеnар, хьаьна хlама даар, гlаьле увзар, къаракъ мелар, н. кх. дl. Геттара халахетарех да тоаденна бераш а дукхагlа хулаш леттилга, уж да 20 а дукхагlа а процент. Вай мехкара 45 процент бола нах сов тоабенна ба. Хила безачул чlоагlагlа берста ба — кхалнаха юкъе 50 процент бараш, маlачa наха юкъе — 30 процент, берашта юкъе —10 процент. Шийтта хана профессора М. Кончаловске йздаьд: кховзткъа шу даллалца бех тоабеннача нахах 60 процент бараш, гlийлача нахах 90 процент бараш; кховзткъен итт шу даллалца бах тоабеннача нахах 30 процент бараш, гlийлача нахах 50 процент бараш.

Нагахьа санна дан наней тоаденна хуле из лазар цар берашка доал 75 процент дерашка хlана далац аьнна. Дика хlама дегlаца дlакхастарца, атеросклерозаца дувзаденнача лазараша кlоаргду моллагlа кхы лазар, цкъаза дегlаца цlий дlакхастара система органашта хила ослоиенн ду.

Хала хете а, зайнаха юкъе, кlезига бац сов тоавенна хиларах лазар ца лоархlаш, унахцlена лоархlаш бола нах.

Гучадаьккхад, тоабеннача нахах 80 процент бераш дукха хlама даарах сов берста хилар, хlаьта 20 процент бараш — эндокринни нарушенеш хиларах е дьыгара, наьнагара хьадаларах.

Цкъаза саг сов тоалу ха ца хиларах дийнахьа цкъа-шозза хlама дуаш хилча, бакъда, цу тайпарча наха цкъа-шозза мара даац аьле сов дукха дуъ. Из lаткъаш хул. Къаьстта lаткъаш хул бус lовижале дна хlама. Цхьаккха дича а де мегаргдоацаш хlама да гlелвалар духьа дегlа дукха пайдана доаца кlезнга хlама дна валар. Цхьа масал доаладергда аз. 24 шу даьнна америкашка ший дегl хозагlа хилийта гlерташ итт бетта чайн кlеззига дугеи дуаш дийнахь цун 20 килограмм гlелъяла вlаштlехьа а даьнад. Бакъда, цул тlехьагlа еннай из, леча хана цун дегlа дозал 28 килограмм мара хиннадац. Гlелвала йиш и мела а ца лелаш, нагахьа санна кlезигагlа колореш йола хlама дуэ, физкультурица, спортаца барт бале, цхьан метте lохайна ца вагlаш маьже хьоаеш вахе.

Юкъера тоавалар долча, кертаца уйла еш болх беча сага дийнахьа дуача хlаманца белокаш, хьонал, углевод хул: 100—110 грамм белокаш, 80—100 грамм хьоипал, 45—50 грамм углеводаш, мелаш йола хоача хlамаш 1—2,5 литрел дукхагlа хила йиш яц деннем буси. Ду ира-белокаш я дулхаца, чкъаьраца, шурийца, кlолдаца. Тоабеннача наха ца могаяц копченни а хьаьна а хlамаш. Баьцадаарех кийчдаь дааргаш даа деза: керда набуц, кхеж, lаьржа смородина, апельсинаш, помидораш, баклажанаш. Уж я къаьстта биологически лоархlам бола продукташ. Хlама дукха ца а дуаш кlезиг - кlезига диача баькъахьа да. хlара деша цхьан хана а дуаш. Геттара дика я дегlа шура, бlаьнисл тlех тайп-тайпара веществаш йоахк цох: витаминаш, аминокислоташ, минеральни веществаш, н. кх. дl.

Нийса хlама даар, къахьегама а быта а режим лелаяр, физкультура яр — дукхача шераашта шийна унахцlено lалашъяр.

А. ДЖУКАЕВ, Нохч-Гlалгlай унахцlено лораяра министерства штате воаца керттера кардиолог.

ДЕКХАРАШ КХЕТАДЕШ ЦА ХИЛЧА...

Хоаш ма хиллара, вай республикерча юрташка культурия вахара кхуврч а хинна дlаэттарех да юртара культура Цlа, библиотеки. Иштта да из Малгобекски района юрташка а.

Хlаьта Малгобекски района юрташкарча библиотекашка болх беш бола цхьабола нах балха сагота боадачоах тара дар сона бlаргадайнар. Масала, хьаьнаргья вай Инарекъера библиотека, цун заведующеца М. Х. Дзахкиевца къамаьл хилар са. Дlачувоалдаце зе йиш йолаш дар дерригa метадена латта книжкаш. Хеталора: цу юкъера-м нороргдац эзаш доля книжка аьле. Хlаьта шийтта эзар книжка чудола библиотека иштта ихом боацаш лелае метаргйий-те? Метаргъяц. Баккъда, метаргъеце а лела-м ю.

Хlара советски сага-къахьегамхочун вахаре лоархlаме хlама да КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.), июньски (1983 ш.) Пленумий материалаш тlа дийца дешаш. Хlаьта библиотека декхар да моттигерча наха, книжкаш дешараш юкъе уж материалаш къаьгтагlа дlайовзийташ беча балха дакъа даца, библиотеке стендаш, выставкаш кийчъе. Цу лостамагlа цхьаккха хlама даьдац библиотека заведующе М. Х. Дзахкиевас.

Хlанз а цхьайолча юрташка нийслучарех да яхача заман шордаьнна гlулакхаш. Цунца дувзаденна атеистически тема йолча мероприятешта йоаххо е еза. Хlаьта библиотека фу де доагlа атеистически кхетам луча даькъе? Кийчъе а чакхъяха а еза атеистически чулоацам бола беседаш, лекцеш, н. кх. дl. Ше из болх беш юкъеоза беза библиотекаро шийна дикагlбола книжкаш дешараш, царгара новкъостал деха деза. Цу темах чакхъяьха мероприятеш юаца аьлча, Дзахкиевас аьлар:

— Май, июль беттешка атеистически тема йолла беседа, лекци хиннац, июль бетта юртарча культура Цlагlа «Мархай социальни оздз» яха беседа хиннай.

Из гуш дар библиотека балха планаш тlа lотlахьекача а. Тlаккха ишаь бетта хиша беседа а хиннарг ларгlа мегаргдий-те, цунга хадувгlаш хиннараш верригаш а ялх саг мара хиннa ца хилча?

Цу масало хьагойт книжкаш дешача вахаца цо болх во бар, царна бувзам ца лоаттабеш хилар. Бувзам мишта лоаттабу цо, библиотека книжкаш дешараш юкъерча дикагlболча читатезий цlераш яха аьлча, массха цхьа цlи йоалаш из йиса хилча.

Цхьаькха да белгалдакила дезаш, нагахь санна моллагlа мероприяти чакхйоаккхаш хилча, ялх сагаша ма а йоаккхаш, юртарча дуккхача бахархоша яккха еза. Из мишта дергда? Дукха гаьна йоацаш я «Советский» яха совхоз. Цу боахама кулгалхоша дагa а яьнна лоархlамера мероприяти совхоза къахьегамхоша чакхъяккха мегаций? Баккъда, из дац яц Дзахкиева.

Из-м Малгобекски района юрташкарча библиотекашта юкъера цаl маре яц. Вокх библиотекашка мишта лелхьогl из боля? Дика лел ала йиш яц. Новый-Редантерча библиотека чlега боаллер делкъийна хlама даа ха тlиотта шя сахьат хьалха. Цу чу болх беш йола Ф. Льянова болх lо а кхесса дlалхаар. Тlаккха фу де дезаш ба книжка яйша библиотеке баькка нах?

Дика лел ала йиш йолаш дацар Соагlапчарча библиотека гlулакхаш а. Беча балха, чакхйоахача мероприятей планага хьажа безам болаш волча сога хьахьокха план йоацаш йисар заведующи Н. Б. Келигова. Геттара эсала лелабу книжкаш дешараща, юртарча бахархоша атеистически, интернациональни кхетам балама лоастамагlа бола болх а. 1800 саг ма цу библиотекера книжкаш дешаш. Царна юкъерча массехк сагаца лелабаь а айха бувзам лелабе безар. Хlана аьлча, юрта чакхйоахача мероприятешка дика гlо дергдар цар библиотека болхлоишта. Кхыча юрташкарча библиотекашка дукхагlча даькъе болх беш цхьаьца саг мара веце а, укхаза заведующи библиотекари я. Иштта хилча-м хlаьта а дикагlа лела дезаш дар цар гlулакхаш. Вlашагlъехла цхьаккха библиотечни совет яц. Уж советаш вlашагlа а ехха, юкъеоза мегаций юртара интеллигенци?

Юрташкарча библиотекашта юкъе болх дикагlа беш хиларца, белгала я Пседахера А. Х. Бельтоева заведующи йола библиотека. Масала, книжкаш дешараща хьалхашка тайп-тайпарча темаех къамаьлаш деш хиннаб болхлой, хьехархой, юрта Совета болхлой, кхыбараш. Царех ва юрта Совета председатель У. Гуноев, «Малгобекский» яхача совхоза зоотехник Б. Салатов, № 25 йолча школа хьехархо Х. Цечоев.

Библиотекарь Д. Чаптиева каст-каста Пседахерча районни культура Цlен агитбригадаца яхе хул боахамий къахьегамхой болча керда газеташ, журналаш яйце.

Цу тайпарча библиотеке ваха безам хул. Цудухьа дукха ба цун даим тайп-тайпара литература дешаш бола, дукхагlа ха безам бола книжкаш дешараш. Царех ба: «Малгобекский» совхоза доярка Додова lайшет, комбайнер Энгиноев Саварбик, МТФ болхло Бельтоев Алик, кхыбараш.

Лакхе белгалъяьхача, балха тlа кхоачамбоацараш нийсдолийташ йолча библиотекай болх тоабеш эргабаккха беза.

С. АРЧАКОВ, «Сердало» газета спец. корр.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

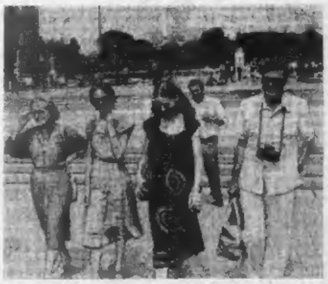

Французски столице боккхача толаме чакхъяьлар ССР Союза Доккхача театра артистий гастролаш. Парижанаша безаме тlаййцар укхаза эггара хьалха дlаяьоккхаш хинна Васильев Владимира керда ши болх — балеташ «Уланова сийнен» «Цхьан биографе фрагменташи», хlаьта иштта дlаяхача бlаьшерен классически балетий кхоъ па-де-де. Хlара сайрийна ткъаь дийнахьа чlоагlагlа раьза болаш тlоараш тохаш зрителаша тlаэцар сцена тlа йоала Уланова Галина — гlоргъаьнна йола советски балерина. Доккхача театро де а доагlаш доккхал деш болча советски актерий кхо тlехье яхеяь йола lалаьмате дика педагог. Чакхъяьннача гастролаша цlаьхха а хьахьекхар советски балетий школа дерригача дуней тlа дlайиза а лоархlаш а хилар.

СУРТА ТlА: Уланова Галина (аьрдехьарьяр) ГАБТ артистаща цхьана Парижа цхьан улицагlа йоагlа.

О. КАРАСЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

К. Д. Ушинске ши фаьлг

Россе lилман педагогика эггара хьалха лард еллар ва Ушинский Константин Дмитриевич, — эрсий педагог-демократ.

Цун педагогически системо чlоагlа берие хlама лоархlаш хиннад берашта фольклора произведенеш lомаелга а царех уж дика дlакхетабелга а. Халкъа фаьлгаш, кlоанолгаш, кицаш, хоалий-довзалий, хилеш юкъедоаладаь хиннад К. Д. Ушинске берашта декхар lомадара ше яздьча книжкаш.

Фольклора чулоацамо, цун шаlино дика гучадоаккх берашта дукха дика хlама lомадаре, вахара дика а ве а оагlонаш царна йовзийтара халкъа кхоачаме дукха гlо новкъостал деш хилар.

Бераш, тахан оаха шоана бовзийта лаьрхlад Константин Дмитриевичa дешара лаьрхlа арахийцача «Берий дуней Хрестоматий» яхача шийна эггара хьалхарча книжкана юкъебаллийтъ хинна «Ши нух», «Малхи Мухи» яха ши фаьлг.

ШИ НУХ

Цхьан пхьоале а цхьан аьшках а даь ши нух хиннад. Цаl ахархочунга а кхаьча цу сахьате болх бе доладеннад, хlаьта шоллагlдар цхьанне дlа а па эцаш нупеца тика чу ваlлад.

Цхьа, ха-юкъ яьлча, шоайла вlашагlкхийтад уж ши нух. Ахархочунга хинна нух дотув санна къегаш а, пхьаро даь пхьоалера арадаьннача хавал дукха хозагlа а дикагlа а хиннад. Хlаьта хьадеш цхьаккха хlама а доацаш кулепа тика чу илла нух, lаьрядена а мукко дикь а хиннад.

— Алал сога, хlанад хьо иштта къегаш? — хаьттад шийна новкъостага lаьрядена а мукхдена а. Цхьанне дlа ца эцаш тика чу иллача нохаро.

— Са хьамсарадарг, — аьннад вокха нохаро, —массаза а болх беш хиннадь.— Хlаьта хьо lаьржа а мукх а деннад, вай шиъ дича гlоне, цхьаннха хlама ца деш. оагlора а даьнна хьо иллакдаь.

МАЛХЕ МУХИ

Вай шинвех чlоагlагlа низ малагlчун ба аьнна шоайла къовсабеннаб Малхе къулбехьара бирса Мухи. Къувсаш дукха ха а яьккхай цар. Юххера а боккхача низъа тlа воагlаш вола говрбаьрий бlарга а вайна, дьорхlад шоаех аш чlоагlагlа хьалаб хе цунна къовсабала.

— Хьажалахь, — аьннад Михо, — укх сахьате аз цун тlера плащ lо мишта йоаккх.

Иза а аьнна, — болабеннаб Мух ше дегтара хьекха.

Мух корзагlа мецбоал, шиъ пхьшах хьарчаш а, Михан барт а беттеш, ахь юха ца сопаш водаш хиннав говрбаьрий. Мух ше фу дергда а ца хоий, эгlаз а ухаш догlа детташ из тlоада а вeш, ша бетташ из гlоравe e гlерташ, корзагlа баьнна хьайзаб Мух. Цунах а хlама хиннадац. Чlоагlдаь шиъ къхьен тlехьар а хьоарчадь, плаща пхьешамашка шийна ши кулг чу а делла, Михан сардамаш а доахаш, говр лаьлла водаш хиннав говрбаьрий.

Цигтача Михан хайнад говрбаьрена тlера шийна плащ йоаккхалургйоацилга а из ше шийна низ ца тоалга а.

Шийна къовсабеннача Михан говрбаьрий эшаве низ дlа ца кхоачилга а хайна, бела а бенна моржашта тlехьашпара хьагуча а баьша, Малхо лаьтта дlоах а даьд, довха а даьд, цунца цхьане вlоахаьа, шехо шелваь а гlоравъ а хинна говрбаьрий а.

Малха зlанараша вlоагlаь, са чудена гlад а наха, Малха довца а баьнаха, шийна тlавеха плащ хьаьнкха, шийна говра нуврах дlайийтий говрбаьречо.

— Гой, хьопа, — аьннад тlаккха сабарена Малхо цlинкарча Михага, хьоасташ lа хоза аьнна доак а даь безаме гlудакх а дуккха дикагlа да хьона къиза, дорха хуьлчуьл.

КАГИЙЧА НАЬХЕИ МЕХКАРИЙИ ТЕРКАМГА!

№ 11 йолча Грозненски юкъарча городской профессионально-технически училище деша хьех шо укх тайпара говзалаш lомае:

Штукатур-облицовщик-плиточник — 8—10 класс образовани йола мехкарий.

Облицовщик-плиточник-мозаичник — 8—10 класс образовани йола мехкарий.

Декоратор-оформитель (рекламно-оформительни малярини балхаш) — 8 класс образовани яраш. Дешара ха 3 шу.

Юрта гlишлош ю мастер — 8—10 класс образовани йола кагий нахи мехкарийи.

Санитарно - технически устройствашта монтаж ю монтажник, газосварщик — 8—10 класс образовани йола кагий нах.

Столяр-паркетчик (гlишлошъеча) — 8—10 класс образовани йола кагий нах.

Каменщик — 10 класс образовани яраш (кагий нах). Дешара ха 6 бутт.

10 класс образовани а йолаш училище деша дlайийцараш 70 сом стипенди тел. 8 класс образовани а йолаш дешаш бола дешархой пачхьалкхено бизза lалашбеш ба. Тlехдика дешаш училище чакхъяьккха бола дешархой лакхерчеи юкъерчеи дешара заведенешка дlахо деша хьежабу.

Мел эшарашта общежите чуlе моттиг лу.

Училище кийчбу СССР Минпромстроя предприятешта эша специалисташ.

Училище деша дlаэц 15 шерагара 30 шерага кхаччалца ха йола кагий нахи мехкарийи

8 класс образовани йолчар дешара ха 3 шу. 10 класс йолчар — 10 бутт.

Деша дlаотташ хьачудала деза документаш ераш да:

Заявлени, вахача моттигера справка, медицински справка (форма 286), образоване хьакъехьара документ, дешаш е болх беш волча моттигера характеристика, 6 фотокарточка (3х4 см. боарам болаш).

Документаш хьачуэц хlара денна 8 сахьат даьлча денз 17 сахьат даллалца.

Училища адрес: гор. Грозный, Старопромысловски район, Катаяма цlерагlа керда поселок, Шефски улица, № 23.

Автобусаш №№ 4, 33, 6-а, 6, троллейбус № 2 —Центральни рынкера деза «Почта» яхача уж совцача кхаччалца.

Автобус № 11 — Центральни рынкера «7-гlа Лини» яхача из соцача кхаччалца.

ДЕША ДУВЛА!

РСФСР ЦСУ УЧЕТА МЕХАНИЗАЦИ ЯРА ГРОЗНЕНСКИ ТЕХНИКУМО ДlАКХАЙКАДУ

1983—1984 дешара шера дийнахьарча а заочни а отделенешка 8 а 10 а классаш яьккха дешархой деша хьаийбеш хилар.

Дийнахьарча отделене укх специальностегlа:

1. Техник-электромеханик.

2. **Учета механизаци яра техник** (10 класс яьккхараш мара эцац).

3. Промышленни учета бухгалтер.

Заявленеш хьанйю 1 июне денз 14 августага кхаччалца 10 класс яьккхарашнара, кlаьта 8 класс яьккхарашкара 1 июле денз 31 июлага кхаччалца.

Дlаэцара экзаменаш: 1-ча денз 20 августага кхаччалца.

8 класс яьккхарашкара: эрсий мотт (диктант), математика (дувцаш).

10 класс яьккхарашкара: литература (сочинени), математика (дувцаш).

Заочни отделене (10 класс яьккхараш мара дlаэцац) укх специальностегlа:

1. Промышленни учета бухгалтер.

2. Учета механизаци яра техник.

Заявленеш хьанйю 3 мае денз 10 августага кхаччалца.

Дlаэцара экзаменаш:

1-ра поток: 10-ча денз 20 июнага кхаччалца.

2-гlа поток: 10-ча денз 20 июлага кхаччалца.

3-гlа поток 10-ча денз 20 августага кхаччалца.

Дlаэцара экзаменаш: литература (сочинени), математика (дувцаш).

Кхычахьара тlабаьхкарашта общежити лу.

Техникума адрес: 364060, г. Грозный, Кирова проспект, 8; телефонаш: 3-58-39; 3-54-74; 3-58-33.

Техникума дирекци.

ТЕЛЕВИДЕНИ

4 АВГУСТ
II ПРОГРАММА

16.40 — Берашта аьркlа. Мультфильмай сборник.
17.30 — Документальни фильм.
18.00 — Республика еренашка (гlалгlай меттала).
18.15 — «Нохч-Гlалгlайче гlолла».
18.35 — Телевизионни фильм.
18.45 — Хьайбай боалам — ударни фронт. «Жоабена хьайбашта довза мишта тlакхет».
19.00 — «Халкъа депутатий Советашка» (гlалгlай меттала).
19.30 — «Курчалоевский» совхоза къахьегамхой республика кхаьрхоша вlашагlкхетар.

5 АВГУСТ
II ПРОГРАММА

18.00 — «Сионизм истори судa хьаьлхашка». Документальни фильм.
18.00 — «Нохч - Гlалгlайче гlолла».
20.00 — «Вийса даьтьала хийла шуй, бераш!».
20.10 — КПСС ЦК июньски Пленум: дешен гlуланкаш цхьагlе (гlалгlай меттала).
20.25 — «Шун наьнатий декхарца». Концерт (нохчий меттала).

РАДИО

4 АВГУСТ

7.20 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам.
7.25 — «Юрт: гlулакхаши проблемаши» (гlалгlай меттала).
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — Передачай программа (гlалгlай, нохчий меттала).
8.35 — Моттигерча композиторий иллеш (гlалгlай меттала).
11.15 — «Исламни вай хакарча Малхбоален политикеи». Шоллагlа беседа (нохчий меттала).
11.30 — «Хьалхаваттаргаш». Корреспонденци (гlалгlай меттала).
11.45 — Ашараш (гlалгlай меттала).
15.15 — «Шоана, кхалнаха» радиожурнал (нохчий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам.
17.16 — «Керда обрядаш — салараш». (гlалгlай меттала).
17.31 — «Илли уллуе да». Юрта боахама къахьегамхошта лаьрхlа музыкальни программа (эрсий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).

УКВ

18.00 — Дунаевский. «Кlай кlаранаш». Оперетта.
19.04 — Сакъердаме иллеши ашараш.
19.45 — «Са хьаша» А. Веденеева дувцар (гlалгlай меттала).
20.00 — Халкъа пандаршан бола дувцар.
20.40 — «Талантий беса» яхача циклашка передача.

5 АВГУСТ

7.20 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам.
7.25 — «Йоаньар lайщадара терказ ба» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», газета обзор.
8.23 — «Ленинни наькъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий, гlалгlай меттала).
8.36 — «Спектаклашнара ашараш (нохчий меттала).
11.15 — «Завода аграрни цех». Корреспонденци (нохчий меттала).
11.30 — «Lилман коммунизма теорена а практикана а юкъе дийна доккха даакъа» (эрсий меттала).
11.45 — «Юкъарча вахара хьашташ сага бакхтекхлаи» (эрсий меттала).
15.15 — Салатара минуташ (гlалгlай меттала).
15.35 — Музыкальни антракт.
17.15 — Передачай программа. Хоаттамаш бола хоам.
17.16 — «Кхачам программ партийни организацей декхараши». Беседа (нохчий меттала).
17.31 — «Цlе сийгаш» (гlалгlай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гlалгlай меттала).
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Йоахлой вахар». Радиогазета (эрсий меттала).

УКВ

18.00 — «Цкъан трагеде иза ист». Музыкальни передача.
18.58 — Димаев Сайда иллеш.
19.47 — «Ицтта гучаьйар къайле» Ж. Махмаева дувцар (нохчий меттала).
20.18 — «Гаьнарча шерий иллеш передача» (нохчий меттала).
20.48 — Казановский. Нохч-Гlалгlай увертюра.

Хоаттам

Тахан республике гlоалеи Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, йовхан а йоацаш, малхбоалехьара секунде 3—9 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 24—29, Грозне 27—29 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш, йовхан а йоацаш, тайп-тайпарча оагlонашкахьара секунде 3 — 7 метр чlоагlа мух а хьекхаш хилен фегара температура буйсана 14 — 19, дийнахьа 25 — 30 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 2-84-88; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехатий — 2-85-64; корректорски — 2-89-86.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-88; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-86.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05284, «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3968.